

Hatály: 2013.IV.1. -

48/1998. (XI. 23.) AB határozat¹

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványok tárgyában - *dr. Lábady Tamás* és *dr. Tersztyánszky Ödön* alkotmánybírók különvéleményével, valamint *dr. Ádám Antal* és *dr. Holló András* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával - meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja: nem alkotmányellenes, ha törvény az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén lehetővé teszi a terhesség megszakítását. A súlyos válsághelyzet fennállásának vizsgálatáról a törvényhozó azonban alkotmányosan kizárólag akkor mondhat le, ha egyszersmind a magzati élet védelmére irányuló, megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket is megállapít.

2. Az Alkotmánybíróság megállapítja: a súlyos válsághelyzet fogalmának és alkalmazása feltételeinek meghatározása kizárólag törvényben történhet; a törvényi meghatározás hiánya alkotmányosan nem pótolható sem alacsonyabb szintű jogforrással, sem jogalkalmazói jogértelmezéssel.

3. Az Alkotmánybíróság megállapítja: a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: Magzatvédelmi törvény) 6. § (1) bekezdés *d)* pontjának alkalmazásánál alkotmányos követelmény, hogy annak során a súlyos válsághelyzet törvényben meghatározott fogalma és a törvényalkotó által e határozatnak megfelelően megállapított feltételek jussanak érvényre.

4. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése és az e törvény végrehajtásáról szóló 32/1992. (XII. 23.) NM rendelet 9. § (3) bekezdése alkotmányellenes. Ezért e rendelkezéseket az Alkotmánybíróság 2000. június 30. napjával megsemmisíti.

5. Az Alkotmánybíróság elutasítja azokat az indítványokat, amelyek a Magzatvédelmi törvény 6. § (1) bekezdés *d)* pontja, valamint a 6. § (2) bekezdés *b)* pontja alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányultak. Ugyancsak elutasítja az Alkotmánybíróság azokat az indítványokat, amelyek a Magzatvédelmi törvény egészének alkotmányellenességét arra alapozva állítják, hogy a törvény a magzat jogállását kifejezetten nem határozza meg, hogy a magzat jogalanyiságát nem állapította meg, hogy a magzat jogairól nem rendelkezik, továbbá azt az indítványt is, amely azt kifogásolta, hogy a Magzatvédelmi törvény nincs összhangban a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 10. §-ával.

6. Visszautasítja az Alkotmánybíróság az arra irányuló indítványt, hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg, hogy ember-e a magzat.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

¹ Alkotmánybírósági ügyszám: 20/B/1993/7. Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat. Lásd: Alaptörvény 5.

INDOKOLÁS

I.

1. Az Alkotmánybírósághoz számos indítvány érkezett a Magzatvédelmi törvény több rendelkezésével, illetve a törvény egészével, valamint az annak végrehajtásáról szóló 32/1992. (XII. 23.) NM rendelet (a továbbiakban: Vhr.) egyes rendelkezéseivel kapcsolatosan. Az indítványokat az Alkotmánybíróság - tárgyuk szerint - több ügyé egyesítette. Ezek közül az ügyek közül ebben a határozatban az Alkotmánybíróság azokat az egyik ügycsoportban elkülönített indítványokat bírálta el, amelyek a Magzatvédelmi törvény azon rendelkezéseit támadják, amelyek szerint a terhesség megszakítható az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, továbbá azokat, amelyek a magzat jogalanyiségének kérdésével függnek össze. Az indítványokban felvetett alkotmányossági kifogások lényege a következő:

A Magzatvédelmi törvény 6. § (1) bekezdés *d)* pontja szerint a terhesség a 12. hetéig szakítható meg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén. Az indítványozók szinte mindegyike támadja ezt a rendelkezést, azzal érvelvén, hogy ez a szabály - figyelembe véve a súlyos válsághelyzet fogalmát meghatározó 12. § (6) bekezdést is - gyakorlatilag korlátlanul lehetővé teszi a terhességmegszakítást. Ezzel kapcsolatban alkotmányellenesnek tartja az egyik indítványozó a Vhr. 9. § (3) bekezdését, mely alapján a súlyos válsághelyzet fennállását a terhessége megszakítását kérő nő nyilatkozatával igazolja, a nyilatkozat tartalmával, illetőleg valóságával kapcsolatban a Családvédelmi Szolgálat munkatársának mérlegelési joga nincs.

Ugyancsak alkotmányellenesnek tartja az egyik indítványozó a Magzatvédelmi törvény 6. § (2) bekezdés *b)* pontját, mely lehetőséget ad a terhesség megszakíthatósága időtartamának 18 hétre való meghosszabbítására abban az esetben, ha az állapotos nő terhességét neki fel nem róható egészségi ok, illetve orvosi tévedés miatt nem ismeri fel korábban, vagy az egészségügyi intézmény, illetve valamely hatóság mulasztása miatt haladta meg a terhessége a 12 hetes időtartamot.

Több indítványozó tartja a Magzatvédelmi törvény egészét alkotmányellenesnek, mivel az - mint állítják -, címével ellentétben, nem tartalmaz egyetlen konkrét rendelkezést sem a magzatok védelméről, jogairól, és nem állapította meg a magzat jogalanyiségét. Az egyik indítványozó ezért azt kéri az Alkotmánybíróságtól, hogy állapítsa meg, hogy ember-e a magzat.

Az indítványozók az Alkotmány számos rendelkezésére hivatkoznak, így az 54. § (1) bekezdésre (az élethez és az emberi méltósághoz való jog), a 8. § (1) bekezdésére (az állam alapjogvédelmi kötelezettsége), a 66. § (2) bekezdésére (az anyák állami támogatása és védelme a gyermek születése előtt és után), a 70/D. §-ra (a testi és lelki egészséghez való jog) és a 70/E. §-ra (szociális biztonsághoz való jog).

Ugyancsak valamennyi indítványozó utal az Alkotmánybíróságnak a terhességmegszakításra vonatkozó korábbi szabályozással foglalkozó 64/1991. (XII. 17.) AB határozatára (a továbbiakban: Abh.) (ABH 1991, 297.). Az indítványozók szerint ugyanis a törvényhozó a jelenleg hatályos szabályozás megalkotásakor nem tett eleget az Abh.-ban meghatározott alkotmányos követelményeknek.

Alkotmányellenesnek tartja az egyik indítványozó a Magzatvédelmi törvényt, mert az ellentétben áll a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 10. §-ával, mely szerint a gyermek részére már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez jogainak megóvása érdekében szükséges, különösen ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van.

2. A Magzatvédelmi törvénynek és a Vhr.-nek a jelen határozatban vizsgált rendelkezései a

következők:

Magzatvédelmi törvény:

6. § (1) A terhesség a 12. hetéig szakítható meg, ha

a) azt az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok indokolja;

b) a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved;

c) a terhesség bűncselekmény következménye; valamint

d) az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén.

(2) A terhesség az (1) bekezdésben foglalt feltételek esetén a 18. hetéig szakítható meg, ha az állapotos nő

a) korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen;

b) terhességét neki fel nem róható egészségi ok, illetve orvosi tévedés miatt nem ismeri fel korábban, vagy az egészségügyi intézmény, illetve valamely hatóság mulasztása miatt haladta meg a terhessége az (1) bekezdésben foglalt időtartamot.

12. § (6) Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz, és ez által veszélyezteti a magzat egészséges fejlődését. A súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő a kérőlap aláírásával igazolja.

Vhr. 9. § (3) A (Magzatvédelmi törvény) 12. § (6) bekezdésében foglalt feltétel fennállását a terhessége megszakítását kérő nő nyilatkozatával igazolja, a nyilatkozat tartalmával, illetőleg valódiságával kapcsolatban a munkatársnak mérlegelési joga nincs.

Ptk. 10. § A gyermek részére már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez jogainak megóvása érdekében szükséges, különösen ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van.

Az indítványozók Alkotmány következő rendelkezéseire hivatkoztak, illetve Alkotmánybíróság az indítványok elbírálásakor az alábbi alkotmányi rendelkezéseket tartotta szem előtt:

2. § (1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.

8. § (1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.

54. § (1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.

66. § (2) A Magyar Köztársaságban az anyáknak a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint támogatást és védelmet kell nyújtani.

70/D. § (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

70/E. § (1) A Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz; öregség, betegség, rokkantság, özvegység, árvaság és önhibájukon kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén a megélhetésükhöz szükséges ellátásra jogosultak.

II.

1. Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban formai okból, a szabályozás rendeleti szintje miatt alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette a terhességmegszakításról szóló 76/1988. (XI. 3.) MT rendeletet, az annak végrehajtására kiadott 15/1988. (XII. 15.) SZEM rendeletet, valamint az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvénynek azokat a rendelkezéseit, amelyek a rendeletben való szabályozásra felhatalmazást adtak. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az abortuszt minden esetben törvényben kell szabályozni. A terhességmegszakítás szabályozásával ugyanis a törvényhozó egyszersmind a magzat jogalanyiségéről is dönt, ez pedig

csak törvényben történhet. A megsemmisített rendelkezéseket az Alkotmánybíróság tartalmi szempontból nem vizsgálta. Rámutatott azonban azokra az alkotmányos keretekre, amelyek - a törvényhozónak a magzat jogalanyiságára vonatkozó döntésétől függően - az abortusz alkotmányos szabályozásának lehetőségeit behatárolják.

A Magzatvédelmi törvény javaslatának általános indokolása csupán a korábbi jogszabályok megsemmisítésének formai okaira hivatkozik, s azt emeli ki, hogy a hatályon kívül helyezett jogszabályok tételes tartalmi elemzésével az Alkotmánybíróság nem foglalkozott. Az Abh. azon részeire, amelyek a további szabályozás számára az alkotmányos kereteket meghatározták, a törvényjavaslat nem hivatkozik. Az Alkotmánybíróság először azt tekinti át, mennyiben felel meg a Magzatvédelmi törvény az Abh.-ban meghatározott formai követelménynek, a törvényi szintű szabályozásnak, továbbá azt, hogyan foglal állást a törvény az abortusz szabályozását meghatározó előkérdésben: a magzat jogalanyiságának kérdésében. Az Alkotmánybíróság az ehhez a problémához kapcsolódó indítványokat is elbírálja. Külön foglalkozik a határozat az abortusz feltételei közül a súlyos válsághelyzet alkotmányosságának vizsgálatával (III. rész).

2. Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban megállapította, hogy az Alkotmány 8. § (2) bekezdése helyes értelmezése szerint nem minden, az alapjogokkal való összefüggés követeli meg a törvényi szintű szabályozást. Valamely alapjog tartalmának meghatározása és lényeges garanciáinak megállapítása csakis törvényben történhet, törvény kell továbbá az alapjog közvetlen és jelentős korlátozásához is. Az alapjogokkal való közvetett és távoli összefüggések esetén azonban elegendő a rendeleti szintű szabályozás is. Természetesen igen közelről érinti az abortusz szabályozása az anya önrendelkezési jogát, és érintheti más jogait is, például az élethez és egészséghez való jogát. Az abortusszal kapcsolatban azonban alapvetően az követeli meg a törvényi szintű szabályozást, hogy ezzel minden esetben a magzat alapjogi státuszáról is állást kell foglalni. Az anya önrendelkezéshez és egészséghez való jogáról való rendelkezés is emiatt igényel minden esetben törvényi formát (ABH 1991, 300, 302.).

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Magzatvédelmi törvény magában foglalja mindazon kérdések szabályozását, amelyek a fentiek szerint törvényi szintet követelnek. Bár a terhességmegszakítás feltételei vonatkozásában a Vhr. lényeges részletekről rendelkezik, az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az alapjogokkal való összefüggés szempontjából a Magzatvédelmi törvényben foglalt szabályok elegendők. Így van ez a súlyos válsághelyzet indikációja esetében is. Noha a Vhr. mondja ki kifejezetten, hogy az állapotos nő erről szóló nyilatkozata tartalmával, illetőleg valódiságával kapcsolatban a Családvédelmi Szolgálat munkatársának mérlegelési joga nincs, a Magzatvédelmi törvény ama rendelkezése, hogy a súlyos válsághelyzet fennállását a nő a kérőlap aláírásával igazolja, már önmagában egyértelművé teszi ennek az indikációnak a jellegét, azt, hogy a válsághelyzet vizsgálatáról az állam lemond, és az abortuszt egyedül a nő kívánságától függően lehetővé teszi.

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Országgyűlés a Magzatvédelmi törvény megalkotásával formailag eleget tett az Abh.-ban meghatározott követelményeknek, ezért e tekintetben megszűnt az alkotmányellenes helyzet.

3. Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban részletesen kifejtette, hogy a terhességmegszakítás szabályozása során a törvényhozónak (esetleg az alkotmányozónak) abban az előkérdésben kell döntenie, hogy a magzat ember-e, rendelkezik-e jogalanyisággal, azaz kiterjedjen-e az ember jogi fogalma a születés előttre, egészen a fogantatásig. Az Alkotmánybíróság megállapította: az Alkotmány rendelkezései nem adnak kifejezett eligazítást a tekintetben, hogy a magzat jogalany-e, és a kérdés az Alkotmány értelmezésével sem dönthető el. Az Alkotmányból nem következik, hogy a magzat jogalanyiságát el kellene ismerni, de az sem, hogy ne lehetne a magzatot jogilag embernek tekinteni (ABH 1991, 312.).

a) Az Országgyűlés 1993. március 23. napján fogadta el az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvényt (Emberi Jogok Európai Egyezménye, a továbbiakban: Egyezmény). A törvény 1993. április 15-én lépett hatályba.

Bár az Alkotmánybíróság az alapvető jogokkal kapcsolatos gyakorlatában működése kezdetétől figyelembe vette az Egyezmény rendelkezéseit, az kihirdetése következtében csak 1993-tól, tehát az Abh. meghozatalát követő időponttól kötelező érvényű a Magyar Köztársaság számára.

Az Egyezmény 2. cikk 1. bekezdése kimondja: „A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit nem lehet életétől szándékosan megfosztani (...)”. Az Egyezmény szövegének értelmezésekor ugyanaz a kérdés vetődik fel, mint az Alkotmány 54. § (1) bekezdése esetében: kimondható-e egyértelműen, hogy a „mindenki” („everyone”, a francia szöveg szerint „toute personne”; a hivatalos német fordításban már „jeder Mensch” - az Alkotmány esetében a „minden ember”) kifejezés értelmezési tartományába kötelező erővel beletartozik a magzat is; másképp fogalmazva, ugyanolyan módon védi-e az Egyezmény a magzat élethez való jogát, mint a már megszületett emberekét. Az Európai Emberi Jogi Bizottság több konkrét eset kapcsán szembetalálta magát a kérdéssel, és gyakorlata egységesnek mondható: nem foglalt állást. Az X v United Kingdom ügyben [No 8416/79, 19 DR 244 (1980)] az Egyezmény 2. cikk 1. bekezdése kapcsán kifejtette: „Úgy tűnik, hogy a „mindenki” kifejezés nem vonatkoztatható a meg nem született gyermekre.” A határozat ezt kiegészítette azzal, hogy ha feltételezzük is, hogy e rendelkezés biztosítja a magzat élethez való jogát a terhesség kezdetétől, e jog akkor is alávethető korlátozásnak, beleértve a terhesség megszakítását is, az anya élete és egészsége megóvása érdekében. Hasonló tartalmú megállapításra jutott a Bizottság a H v Norway ügyben is [No 17004/90 73 DR 155 (1992)]. A Bizottság megismételte a jog alanyára tett korábbi megállapítását, majd kifejtette, hogy a Bizottság nem tudja megítélni, vajon a magzatot védelem illeti-e meg az Egyezmény 2. cikk 1. bekezdése alapján, ugyanakkor kifejezetten nem zárta ki annak lehetőségét, hogy bizonyos körülmények fennállása esetén ez megtörténhet. Ezért a Bizottság megítélése szerint a terhességmegszakítás szabályozása területén az egyes tagállamok bizonyos szabadságot (certain discretion) élveznek az Egyezmény alapján.

A Bizottság érvelése, végeredményét tekintve, megegyezik az Abh.-ban kifejtett gondolatmenettel. Miként az Alkotmány, az Egyezmény sem tartalmaz a magzat jogalanyiségára, illetve élethez való jogára vonatkozó rendelkezést, nem állapítható meg egyértelműen, hogy a „minden embert”, illetve „mindenkit” megillető élethez való jog hatálya a már megszületett emberen túl kiterjed a magzatra is. Ezért az Egyezmény alapján az abban részes tagállamok viszonylagos szabadságot élveznek abban a tekintetben, hogy kiterjesztik-e a magzatra az abszolút védelmet biztosító jogalanyiságot, illetve ha nem, miként biztosítják a magzati élet védelmét, szabályozzák az abortusz megengedhetőségét. Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság az Abh.-ban a magzat jogalanyiséga tekintetében kifejtett gondolatmenetét továbbra is irányadónak tekinti.

b) A Magzatvédelmi törvényt 1992-ben alkotta meg az Országgyűlés. A fentiek szerint az Abh.-ban egy évvel korábban kifejtettekben az Egyezmény kihirdetése sem változtatott, a törvény alkotmányosságának elbírálásakor az Alkotmánybíróság az Abh.-ban kifejtettekre támaszkodhat.

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy noha a Magzatvédelmi törvény nem rendelkezik kifejezetten a magzat jogalanyiségáról, a terhességmegszakítás e törvényben foglalt szabályozásával az Országgyűlés implicite azt juttatta kifejezésre, hogy szerinte a magzat jogilag nem ember. Az Alkotmánybíróság ugyanis az Abh.-ban részletesen kimutatta, hogy a művi terhességmegszakítás bármely szabályozása magában foglalja a magzat jogalanyiségáról, és

ebből folyóan a magzat élethez való alanyi jogáról való döntést (ABH 1991, 300-305.). Minden olyan szabályozásnak, amely a terhesség megszakítását az olyan eseteken túl is megengedi, amelyekre nézve a jog eltúri az emberi életek közötti választást, szükségképpen azon kell alapulnia, hogy a magzat jogilag nem ember, nem jogalany (ABH 1991, 315, 316.). Nem változtatta meg tehát a Magzatvédelmi törvény a megelőzően hatályban volt jogszabályok által is képviselt állapotot; a magzat továbbra sem jogalany az Alkotmány 56. §-a értelmében. Életét és méltóságát nem illeti meg ezért az az abszolút védelem, ami az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből eredően a már megszületett embert megilleti.

A magzat jogalanyiságának el nem ismerése azonban nem jelenti azt, hogy a magzati élet nem élvez alkotmányos védelmet. Mint azt az Alkotmánybíróság az Abh.-ban kifejtette, ebben az esetben is megilleti a magzatot az a - nem abszolút - védelem, amelyet az élethez való jogból [Alkotmány 54. § (1) bekezdés] következően az állam a megfogant, keletkezőben lévő emberi életnek is nyújtani köteles. A Magzatvédelmi törvény sem teszi kérdésessé ezt a védelmet, hanem azzal összhangban a törvényhozó abból indult ki, hogy „a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel” (Magzatvédelmi törvény, preambulum), majd a normaszöveg is megismétli, hogy „a női és férfi ivarsejt egyesüléséből létrejött, az anyaméhben kifejlődő magzatot és a gyermeket váró nőt támogatás és védelem illeti meg” (1. §). A törvényjavaslat indokolása kifejti, hogy a Magzatvédelmi törvény a terhességmegszakítás problémáját a magzat egészséges fejlődését biztosító feltételek megteremtése, azaz a magzati élet védelme szempontjából közelíti meg.

4. a) A fentiek alapján az Alkotmánybíróság elutasította azokat az indítványokat, amelyek a Magzatvédelmi törvény alkotmányellenességét arra alapozva állítják, hogy az a magzat jogállását kifejezetten nem határozza meg, illetve a magzat jogait - amelyek nélkül az indítványozó szerint magzatvédelemről beszélni nem lehet - nem tartalmazza. Ugyancsak elutasította az Alkotmánybíróság azt az indítványt, amely eleve abból indult ki, hogy a magzatot az ember teljes jogállása illeti meg, s ezen az alapon a Magzatvédelmi törvény rendelkezéseit az emberölés engedélyezésének tartotta. Az Abh.-ban kifejtettek szerint a törvényhozó (Alkotmányozó) az abortusz szabályozásának mikéntjével állást foglal a magzat jogalanyiságáról is, kifejezett rendelkezés tehát ehhez nem szükséges. A Magzatvédelmi törvény állásfoglalása az, hogy a magzat nem jogalany. Következésképpen jogairól a törvény nem rendelkezhetett.

b) Azt az indítványt amely - a Magzatvédelmi törvény kifejezett rendelkezése hiányában - az Alkotmánybíróságtól kérte annak megállapítását, hogy a magzat ember-e, az Alkotmánybíróság hatáskörének hiányában visszautasította.

c) A magzat jogképességével közvetlenül összefüggő indítványok közül elutasította az Alkotmánybíróság azt az indítványt is, amely azt tartja „törvényellenesnek”, hogy a Magzatvédelmi törvény a terhesség megszakításáról való döntés során nem gondoskodik a magzat jogainak védelméről azzal, hogy számára a Ptk. 10. § alapján gondnokot rendelne ki. Az Alkotmánybíróság már az Abh.-ban kifejtette, hogy a feltételes jogképesség, amellyel a Ptk. a megszületendő gyermek érdekeinek védelmét technikailag biztosítja, nem alkalmas az abortusz problémájának megoldására (ABH 1991, 310.). Nem áll fenn tehát az indítványozó által állított törvényi kollízió a Magzatvédelmi törvény és a Ptk. között, ezért az Alkotmánybíróság a törvények közötti ellentmondás esetleges alkotmányellenességének tartalmi vizsgálatába sem bocsátkozott, hanem az indítványt elutasította.

III.

1. Az Alkotmánybíróság már az Abh.-ban kimondta: ha az alkotmányozó vagy a törvényhozó

úgy dönt, hogy a magzat jogilag nem ember, vagyis nem jogalany az Alkotmány 56. §-a értelmében, és ezért nem illeti meg az élethez és a méltóságához való alanyi jog, akkor az Alkotmánnyal összhangban nemcsak lehetséges, de mellőzhetetlen is a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelesség, valamint az Alkotmányban meghatározott és védett más értékek meghatározása és mérlegelése az anya önrendelkezési jogával és egyéb alapjogaival szemben.

a) Az Alkotmánybíróság megerősíti, hogy az Alkotmány 54. § (1) bekezdése és a 8. § (1) bekezdése „az állam elsőrendű kötelességévé” teszi az emberi élet védelmét. Az állam kötelessége az alapvető jogok „tisztelőben tartására és védelmére” nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. Az államnak az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket önmagukban is, azaz nem csupán az egyedi igényekhez kapcsolódóan védenie kell, mégpedig úgy, hogy azokat a többi alapjoggal összefüggésben értékeli. Az állam ezért az alapjogból folyó alanyi jog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét.

Az élethez való jogból folyó objektív intézményvédelmi kötelességet tehát az állam összhangban gyakorolja azokkal a hasonlóan objektív kötelességeivel, amelyek az egészséghez való jogból, az egészséges környezethez való jogból, az anyát a gyermek születése előtt és után az Alkotmány alapján megillető védelemből és támogatásból hárulnak rá. Az életvédelmet szolgáló alanyi jogok, állami kötelességek, valamint államcéllok rendszerének közös gyökere az élethez való jog. Az említett alapjogokból folyó állami intézményvédelmi kötelességek mindig túlmutatnak az alanyi jogosultak jogain. Így például az egészséghez való jog éppúgy a jövő nemzedékek egészségét is szolgálja, mint az egészséges környezethez való jog. Az Alkotmány egyes esetekben nevesíti az intézményvédelmi kötelességeket, másutt nem, előfordul az is, hogy éppen az alanyi jogi oldal marad háttérben; a megfogalmazás és a hangsúlybeli különbségek nem változtatnak azon, hogy az alapjogok egyaránt tartalmazzák a szubjektív jogokat és az objektív, ennél szélesebb állami kötelességeket is. [Az egészséghez való jog megfogalmazásából például első látásra az a benyomás keletkezik, mintha itt az Alkotmány csupán arról rendelkezne, hogy a Magyar Köztársaság a munkavédelem, egészségügyi ellátás stb. biztosításával „valósítja meg ezt a jogot” (70. § (2) bekezdés), holott nyilvánvaló, hogy az egészséghez való alapjognak van alanyi jogi oldala is.] Az, hogy az Alkotmány olyan jogokat is nevesít, amelyek közvetetten szolgálják az alanyi jogon túlnyúló, individuumokhoz nem szükségképpen kötött életvédelmet, vagyis az emberi élet és életfeltételek védelmét általában, megerősíti azt az egyébként minden alapjognál fennálló helyzetet, hogy az élethez való alanyi joggal közvetlenül összekapcsolódó, annak tényleges előfeltételét képező magzati élet védelmére az állam védelmi kötelessége külön nevesítés nélkül kiterjed. Az élethez való jog alanyi és intézményvédelmi oldala közötti kapcsolat éppen a terhességmegszakítás (és szabályozása) vonatkozásában a legközvetlenebb: itt ugyanis - biológiailag és etikailag - mindig egyedi életről van szó.

Az egyes emberek élethez való alanyi joga saját életük biztosítására szolgál. Az élethez való jogból az államnak nem csupán az a kötelessége keletkezik, hogy az egyes emberek élethez való alanyi jogát ne sértse meg, és hogy annak védelméről jogalkotással és szervezési intézkedésekkel gondoskodjék, hanem általában az emberi életet és létfeltételeit is védenie kell. Az emberi élet védelme pedig nem korlátozható a jogalanyiséggel felruházott, megszületett ember életére. Az egyedi emberi élet ugyanis a fogantatástól kezdve folyamatos. Ugyanazon individuális emberi életről van szó, amelynek egyes szakaszait a hatályos jog, elsősorban a jogalanyiség szempontjából - alkotmányosan nem kényszerítően, de megengedetten - eltérően minősíti. Az állam életvédelmi feladata minőségileg más, mint az élethez való egyéni alanyi jogok védelmének összeadása; „az emberi élet” általában - s következésképpen az emberi élet mint

érték - a védelem tárgya. Ezért az állam objektív, intézményes életvédelmi kötelessége kiterjed a keletkezőben lévő emberi életre is. Ez a kötelesség - ellentétben az élethez való alanyi joggal - nem abszolút. Ezért lehetséges, hogy vele szemben más jogokat - így az anya egészséghez való, vagy önrendelkezési jogát - mérlegelje a törvényhozó.

Az Alkotmánybíróság joggyakorlatában következetesen kifejtette az államnak az egyes alanyi jogok védelméhez kapcsolódó, de azon túlmenő, objektív intézményvédelmi kötelességét, és érvényt szerzett annak. Így például kimondta, hogy az egyéni véleménynyilvánítási szabadság alanyi joga mellett az Alkotmány 61. §-ából következik a demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek és működése fenntartásának biztosítására irányuló, állami kötelesség. Erre a kötelességre építette az Alkotmánybíróság a szólásszabadság büntetőjogi határainak meghatározását éppúgy, mint az államnak az Alkotmányból fakadó kötelességeit a tájékozódáshoz és a sajtószabadsághoz való jog szervezeti és jogi garanciáinak megteremtésére, amikor a közszolgálati rádióra és televízióra vonatkozó törvénnyel szembeni alkotmányos követelményeket meghatározta [30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 172.; illetve 37/1992. (VI. 10.) AB határozat, ABH 1992, 227, 229. kk.]. A vallásszabadság jogából vezette le az Alkotmánybíróság az állam kötelességét arra, hogy mindenkinek ténylegesen és aránytalan teher vállalása nélkül tegye lehetővé „semleges” iskola látogatását, másrészt biztosítsa vallásilag elkötelezett iskolák létesítésének jogi lehetőségét [4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 55. kk.]; erre az állami kötelességre alapoztak az egyházi iskolák anyagi támogatásának alkotmányosságát elbíráló további határozatok is. A népszavazáshoz való alanyi joghoz, amely a népszavazás kezdeményezésére, támogatására és az abban való részvételre terjed ki, a népszavazás intézményét védő állami kötelességek sora járul, amelyek a népszuverenitás gyakorlása e formájának közvetlenségét, különösen a népképviselői szervek befolyásától való függetlenségét, és a kötelező népszavazás esetén az azzal szembeni elsőbbséget garantálják [52/1997. (X. 4.) AB határozat, ABH 1997, 331, 344. k.].

Az egészséges környezethez való jogot az Alkotmánybíróság úgy értelmezte, hogy az jelenlegi formájában ugyan nem alanyi alapjog, de nem is pusztán alkotmányos feladat (államcél), hanem az élethez való jog objektív, intézményvédelmi oldalának része, amely az emberi élet természeti alapjainak fenntartására vonatkozó állami kötelességet külön alkotmányos „jogként” nevesíti. Ugyanezek az alkotmányos állami kötelességek az Alkotmány 18. §-ának hiányában is levezethetők lennének az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből; s az élethez való joggal fennálló kapcsolat szorossága következtében a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét csakis olyan feltételekkel lehet csökkenteni, mint amilyen feltételek valamely alapjog korlátozását alkotmányosan megengedhetővé teszik [28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 134, 137-141.]. A környezethez való jognak ezek a sajátosságai másrészt éppen ezen - az Alkotmányban így nevezett - „jog” személyes alanyának meghatározhatatlanságából fakadnak. A környezethez való jogban összesűrűsödő állami kötelességek és a terhességmegszakítás korlátozása - többek között - a jövő generációk életfeltételeit és ezen keresztül életét is védik. A jogosultak „személytelensége” azonban eltérő a két jog esetében. Az élethez való jogból fakadó állami életvédelmi kötelesség, amelynek a terhességmegszakítás szabályozásánál érvényesülnie kell, ugyanis nem statisztikai sokaságot véd, hanem egyedi magzati életet. Ez az állam védelmi kötelességét egyrészt erősebbé teszi, mint a környezetvédelem esetében. Másrészt azonban az egyedi magzati életre vonatkozó objektív életvédelmi kötelességgel a magzatot viselő anya alanyi jogai állhatnak szemben. A környezetvédelmi status quo fenntartása alól akkor lehet kivételt tenni, ha más alapjog érvényesülése ezt esetileg megköveteli. A fentiek miatt viszont a magzat jogalanyiságát el nem ismerő törvényhozónak mindig mérlegelnie kell a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelességgel szemben az anya jogait.

Ehhez a mérlegeléshez az Alkotmánybíróság a törvényhozás mozgásterének csupán azokat a határait állapíthatja meg, amelyek az Alkotmányból következnek; illetve megállapíthatja a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet, ha a törvényhozó akár az anya jogainak, akár a magzat életének az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezése szerint megkívánt minimális védelmet sem biztosította. Ha tehát a törvényhozó nem ismeri el a magzat jogalanyiságát, a terhességmegszakítás feltételeinek megállapításakor nem hagyhatja figyelmen kívül a szabályozás tartalmának meghatározásánál irányadó - esetenként egymással szembenálló - jogokat és köteleességeket: így mérlegelnie kell az anya önrendelkezéshez, élethez és testi épséghez való jogát éppúgy, mint az élethez való jogból folyó, a magzatra is kiterjedő állami életvédelmi köteleességet.

Nem lenne ezért alkotmányos a teljes abortusztilalom. Hasonlóképpen nem lenne alkotmányos, ha a szabályozás kizárólag az anya önrendelkezési jogát venné tekintetbe. A magzat életének védelme annak megfogadásától kezdve állami köteleesség, tehát a terhesség kezdeti szakaszában sem lehet egyedül az anya önrendelkezési joga irányadó. Az államnak az élet védelmére vonatkozó objektív köteleességéből következik, hogy az állam alkotmányosan nem engedheti meg a megfelelő indok nélküli abortuszt. Különösen szükséges az indokoltság azért, mert az abortusz esetében az állam életvédelmi kötelezése nem névtelen statisztikai kockázat elhárítását vagy elosztását szolgálja, hanem keletkezőben lévő egyedi emberi élet szándékos megsemmisítéséről van szó (ABH 1991, 316.). Ez az individualitás akkor is fennáll, ha óvatosságból „potenciális emberi életről” beszélünk. Az abortusz mint ténylegesen végrehajtott tett egyediségét és szándékosságát nem lehet nem létezőnek tekinteni, csupán a jogi minősítésben lehet a személytelenséget a végletekig fokozni [azzal, hogy a magzat személy voltát a törvényhozó nem ismeri el (ABH 1991, 303.)]. Ezzel válik egyáltalán lehetővé a magzati élettel szemben az anya önrendelkezési jogának mérlegelése; de e mérlegelés során az állam objektív és nem abszolút életvédelmi kötelezése által alkotmányosan védett értékek súlya egy pillanatra sem téveszthető szem elől.

Külön is utal az Alkotmánybíróság arra, hogy ítélezésében kezdettől fogva kiemelt jelentőséget tulajdonított az élethez és az emberi méltósághoz való jognak, amelyet az alkotmányos alapjogok hierarchiájának élére helyezett. Ebben a státuszban az állam objektív életvédelmi kötelezése is osztozik, ha megfogant egyedi emberi élet védelmére vonatkozik. Mindez - mint azt az Alkotmánybíróság az Abh.-ban kifejtette - nem kívánja meg a magzat különleges jogalannyá nyilvánítását, mert bármely - az ember jogi státuszát el nem érő - sajátos jogállás gyakorlatilag ugyanúgy csupán viszonylagos védelmet nyújthat a magzati életnek, mint az állam objektív életvédelmi kötelezése (ABH 1991, 311.). Rámutat azonban az Alkotmánybíróság arra, hogy a magzati élet, mint az állam életvédelmi kötelezése által védendő érték különleges jelentősége más jogrendszerekben mint „a meg nem született emberi életnek járó emberi méltóság” és „a meg nem született ember élethez való saját joga” önálló, alapjogi megfogalmazást is nyerhet. A német Szövetségi Alkotmánybíróság például a magzat saját, önálló jogát állapította meg az élethez (BVerfGE 88, 203).

b) Az indítványok azt állítják, hogy az Országgyűlés az Abh.-ban meghatározott és fent összefoglalt mérlegelést nem az Alkotmánynak megfelelően végezte el akkor, amikor a Magzatvédelmi törvényben a 6. § d) pontja szerint lehetővé tette a terhesség megszakítását az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, és a 12. § (6) bekezdése, valamint a Vhr. értelmében e súlyos válsághelyzetet más által ellenőrizhetetlenül, kizárólag a terhes nő nyilatkozata alapján fennállónak tekinti. Ezzel a terhesség megszakítása a terhes nő kívánságára minden esetben törvényesen lehetővé válik; az állam életvédelmi köteleiségének érvényre juttatása érdekében megkövetelt indikáció csupán formális; az anya önrendelkezési jogát a magzati élet védelme

egyáltalán nem korlátozza.

Noha az Alkotmánybíróság kimondta, a törvényhozó felelőssége és hatásköre az, hogy az abortusz tilalma és az indok nélkül megengedett abortusz alkotmányellenes szélsőségei között hol húz határt, ugyancsak az Abh. szerint nem csupán az indok nélküli abortusz alkotmányellenes, hanem az is, ha a törvényhozó a magzatnak az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezése szerint megkívánt minimális védelmet sem biztosítja (ABH 1991, 316.). Az indítványok alapján a Magzatvédelmi törvény alkotmányellenessége mindkét okból vizsgálendő, úgy is, hogy a „súlyos válsághelyzet” a Magzatvédelmi törvény megfogalmazásában és feltételei szerint egyáltalán indikációnak minősül-e (azaz az említett szélsőségek között van-e, vagy magát az egyik alkotmányosan megengedhetetlen szélsőséget valósítja-e meg), és úgy is, hogy ha e határokon belül marad, alkalmas-e az alkotmányosan megkövetelt minimális védelem nyújtására.

Megjegyzi az Alkotmánybíróság, hogy az Abh.-ban tett, fent többször hivatkozott megállapítása az indok nélküli abortusz alkotmányellenességéről a terhességmegszakítás „határidős” és az „indikációs” megoldásai fogalomkörében maradt, mint ahogy az 1990-es évek elejéig a kettő közötti választás uralta az abortuszra vonatkozó alkotmányossági vitákat. A megvizsgálendő alkotmányossági kérdés megfogalmazása is jelezni kívánja, hogy az Alkotmánybíróság - tekintetbe véve az abortusz alkotmányjogi kezelésében azóta más országokban megfigyelhető változásokat is - túllép ezen a fogalmi kereten: az indikáció vagy indikáció nélküliség helyett az anya alkotmányos jogai és a magzat életének védelmére vonatkozó alkotmányos állami köteleesség kölcsönös korlátozásának arányosságában látja az alkotmányosság elbírálásának ismervét. Ehhez képest az indikáció mibenléte és szerepe válik döntővé, de nem önmagában, hanem az egyensúlyi helyzetben betöltött szerepét vizsgálva.

Az Alkotmánybíróság a súlyos válsághelyzetre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket először önmagukban (2. és 3. pont), majd a Magzatvédelmi törvény és a Btk. viszonyát illetően (4. pont), végül pedig a Magzatvédelmi törvény egyéb rendelkezései között elhelyezve vizsgálta (5. pont).

2. A Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése a következő meghatározást adja: (az állapotos nőnél fennálló) súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz, és ezáltal veszélyezteti a magzat egészséges fejlődését.

a) A terhes nő „súlyos válsághelyzete” az abortusz szabályozásában több ország jogrendjében is használatos ismerv, jelentése és funkciója azonban más-más lehet. Általában megállapítható, hogy a súlyos válsághelyzet voltaképpen az arányosság kritériumának az abortusz sajátos tényállására alkalmazott konkretizálása. Ha valamely jog - mint az európai jogok általában - a magzati élet védelmére fennálló állami köteleességből vagy - kivételesen - a magzat élethez való saját jogából indul ki, amelyet azonban az anya önrendelkezési joga korlátozhat, akkor a magzat életvédelmének korlátozását az anya joga által az teszi arányossá, hogy a terhesség kihordása, vagyis a magzat védelmének (másutt: jogának) érvényesítése olyan megterhelést jelentene a várandós nő számára, amely lényegesen nagyobb annál, mint ami normális esetben a terhességgel együtt jár, úgy hogy a terhesség folytatása a nőtől nem várható el. Tágabb értelemben valamennyi klasszikusan elismert indikáció „súlyos válsághelyzet”: az anyát illetően az orvosi és az etikai, a magzat vonatkozásában a genetikai-teratológiai indikáció. Szűkebb értelemben azonban - az újabb keletű és nem vita nélküli - szociális indikációt fedi a válsághelyzet elnevezés. Hogy az anya élethelyzete megnehezülésének a három másik terhességmegszakítási ok súlyával fel kell-e érnie, hogy a társadalmi ellehetetlenülés állítását a jog mennyire köti objektív tényállásokhoz és teszi ellenőrizhetővé, országonként változhat, s mint arra az Alkotmánybíróság a válsághelyzet ellenőrizhetősége kapcsán alább vissza fog térni - lényeges átalakuláson megy is keresztül. A lényeg azonban változatlan: a terhes nő állapotáról van szó, az ő jogának érvényesülését igazolja a „súlyos válsághelyzet” a magzat „jogával” vagy alkotmányosan védett jogi helyzetével való

konfliktusban. Az említett változások még inkább a nő kizárólagos és szubjektív szerepét érvényesítik a súlyos válsághelyzet jelentésének tartalmi kitöltésében azzal, hogy azt a nő nyilatkozata alapján fennállónak tekintik.

A terhes nő és a magzat konfliktusát a másik oldalról közelíti meg az amerikai jog. Itt az utóbbi két évtizedben az anya döntési joga a terhesség megszakításáról a terhesség első harmadában alkotmányos jogként szilárdult meg [Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973)]. 1992-re azonban nyilvánvaló lett a már egy évtizeddel azelőtt jelentkező változás, amely az első trimeszterben is elismeri az állam beavatkozását az anya magánszférához való jogába a magzat érdekében. Noha a beavatkozás alkotmányos mércéjét tekintve még nem szilárdult meg többségi vélemény, a „súlyos válsághelyzet”-nek megfelelni látszó fogalom három bíró véleményében megjelent: az állami korlátozás nem jelenthet aránytalan terhet (undue burden) a nő döntési szabadsága tekintetében. A súlyos terhelés szerepe tehát az európainak éppen fordítottja: nem a terhesség rendkívüli nehézségei miatt nem várható el a nőtől, hogy teljesítse a kihordás és szülés kötelességét, amely a magzat „élethez való jogából” vagy az állam kötelességéből a magzati élet védelmére normális esetben rá hárulna, hanem alkotmányosan védett döntési szabadságát nem korlátozhatja az állam „aránytalanul”. Az „aránytalan terhelés” vonja meg a határát az (egyébként alkotmányosan megengedett) állami intézkedéseknek, köztük az olyan tanácsadásnak, amely a terhességmegszakítás elkerülését célozza; a fölösleges orvosi vizsgálatoknak stb. A „súlyos terhelés” itt azonban nem a várandós nő (esetleg felülvizsgálhatatlan) állítása saját helyzetéről, hanem az alkotmánybírók mércéje jogszabály alkotmányossági vizsgálatában [Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey 505 U.S. 883, 112 S. Ct. 2791 (1992)].

b) Az állapotos nő súlyos válsághelyzetének, mint önálló indikációnak a magyar jogban - csakúgy mint a többi európai jogrendszerben, amelyek ezzel a fogalommal élnek, s amelyek elvi kiindulása nem egyezik az abortusz amerikai megközelítésével - nyilván a terhes nő állapotát kell minősítenie, akinek az állapota igazolhatja a magzat védelmének feladását. A Magzatvédelmi törvény meghatározása az állapotos nő súlyos válsághelyzetéről azonban ellentmond eme indikáció természetének és feladatának. Ez az indikáció jelenlegi megfogalmazásában önmagában is olyan ellentmondásokat tartalmaz, amelyek a norma világossága és alkalmazhatósága kárára válnak.

A Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése szerint a súlyos válsághelyzet az anya testi vagy lelki megrendülését, vagy társadalmi ellehetetlenülését okozza, és ezáltal veszélyezteti a magzat egészséges fejlődését. A 6494. számon a parlamentbe benyújtott törvényjavaslat ezt a definíciót tartalmazta, s az Országgyűlés azokat a módosító indítványokat, amelyek a meghatározást csak az anya helyzetére kívánták szorítani, azaz a magzatra vonatkozó részt elhagyták volna, nem fogadta el (Az Országgyűlés jegyzőkönyve, 1992. december 17., 22856. hasáb).

Az Országgyűlés a testi vagy lelki megrendülés, illetőleg a társadalmi ellehetetlenülés vagylagos ismérveihez valószínűleg azért kapcsolta konjunktív feltételként azt, hogy általuk a magzat egészséges fejlődésének kell veszélybe kerülnie, hogy a súlyos válsághelyzet ismérveit szigorítsa, s feltehetően azért is, hogy egyben összhangba hozza a törvényben a terhességmegszakításról szóló fejezetet megnyitó alapelvvel, amely szerint a terhesség csak veszélyeztetettség esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg (5. §). A feltételek azután (6. §) mind az anya, mind a magzat veszélyeztetettségét figyelembe veszik. Mindkettőjük veszélyeztetését megjelenítette a törvény a súlyos válsághelyzet meghatározásában is.

Azáltal azonban, hogy a súlyos válsághelyzet meghatározása a feltételeket nemcsak konjunktív, hanem oksági viszonyba helyezi, a magzat egészséges fejlődésének veszélyeztetését teszi meg döntő ismérvvé egy olyan indikációban, amelynek értelmét és célját, valamint alkotmányos

létjogosultságát az anya élethelyzetében fennálló, aránytalan áldozatot követelő körülmények indokolhatják csak. Ezek a válságos körülmények a 12. § (6) bekezdése szerinti meghatározásban csupán a magzat veszélyeztetésének okaként szerepelnek. Ez az ok-okozati konstrukció továbbá logikai ellentmondáshoz is vezet. Mint az Alkotmánybíróság már utalt rá, az anya súlyos válsághelyzete a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelesség korlátozásának indoka: ez a két szempont tehát egymással szemben mérlegelendő; az anya jogai és a magzati élet védelmére irányuló állami kötelesség egymást korlátozza.

Csupán egészen kivételes esetben lehet a magzati élet védelmét, nem az anyához kapcsolódó ok, hanem a magzat egészségének veszélyeztetése miatt korlátozni. Ehhez értelemszerűen súlyos magzati károsodás és orvosilag szigorúan ellenőrzött feltételek kellene. Ezeket tartalmazza a genetikai-teratológiai indikáció, amelyet a Magzatvédelmi törvény is részletesen szabályoz [6. § (1) bekezdés *b)* pont]. A magzat súlyos fogyatékoságát azért fogadja el a jog a terhesség megszakításának jogszerű okaként, mert egyrészt magát a magzatot kívánja megóvni a későbbi életével járó terhektől (ennek az érvnek az alkotmányosságát az Alkotmánybíróságnak - az ügyek elkülönítésére tekintettel - ebben a határozatában nem kell vizsgálnia), másrészt mert a gyermek fogyatékoságából eredő lelki és fizikai terhek viselését nem tartja elvárhatónak az anyától. Az anya súlyos válsághelyzete tehát a genetikai indikációnál nem oka, hanem következménye a magzat fejlődési rendellenességének. A súlyos válsághelyzet törvényi meghatározása azonban ezt a viszonyt megfordítja.

Amíg a genetikai indikációnál értelemszerű, hogy a magzat súlyos károsodása miért juttathatja az anyát elvileg mindig súlyos válsághelyzetbe, a Magzatvédelmi törvény 12. §-ának definíciója alapján - ha a törvény által felállított oksági viszonyt követjük - nehezen ragadható meg, hogy az anya testi vagy lelki megrendülésének vagy társadalmi ellehetetlenülésének esetei közül melyek okozzák a magzat egészséges fejlődésének veszélyeztetését. Itt tehát további szabályok híján értelmezési és bizonyítási nehézségekkel kell számolni, amelyek a norma tetszőleges értelmezését és ezért bizonytalanságát eredményezik. Másrészt e definíció esetében hiányoznak mindazok a feltételek is, amelyek kivételesen lehetővé teszik azt, hogy a magzattal szemben fennálló életvédelmi kötelességet magának a magzatnak a károsodására hivatkozva alkotmányosan korlátozni lehessen. A 12. § (6) bekezdés értelmében ugyanis ehhez a magzat egészséges fejlődésének bármilyen csekély veszélyeztetése is elég. A törvényhozó szándéka ellenére tehát, amely a magzat egészséges fejlődése veszélyeztetése feltételének beiktatásával a súlyos válsághelyzet tényállását szűkíteni és szigorítani kívánta volna, a törvényi meghatározás megszerkesztésének hiányosságai miatt a súlyos válsághelyzet törvényi meghatározása jogbizonytalanságra és a magzati élet nem kielégítő védelmére vezetett.

A fentiek alapján az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdésének első mondata a jogbiztonság sérelme miatt az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe ütközik, továbbá hiányosságai folytán nem tesz eleget a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelességnek, s ezért az Alkotmány 54. § (1) bekezdését is sérti.

3. A súlyos válsághelyzet mint megengedett indikáció törvényi meghatározása azonban a terhességszakítás teljes jogi feltételrendszerének összefüggéseibe ágyazva is vizsgálendő, hiszen nem önmagában alkalmazzák, és érvényesítésének feltételei, továbbá tágabb jogi környezete további lényeges alkotmányossági problémákat vet fel. A Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdésének második mondata szerint a súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő a kérőlap aláírásával igazolja. A Vhr. 9. § (3) bekezdése szerint pedig e nyilatkozat tartalmával vagy valóságával kapcsolatban a Családvédelmi Szolgálat munkatársának - aki a terhességszakítás törvényi feltételeit megállapítja - mérlegelési joga nincs.

Az idézett rendelkezések alapján tehát a súlyos válsághelyzetre alapított abortusz kizárólag az

állapotos nő állítása alapján, az okok megnevezése és ellenőrzése nélkül elvégzendő. A Magzatvédelmi törvénynek ez a megoldása összhangban van az abortuszjog változásának egyik fontos kortársi irányzatával, amely önmagában nézve kétségtől a terhes nő jogait erősíti a magzatvédelem kárára. Az azonban csakis az abortusz szabályozásának egészét tekintve ítélt meg, hogy az ilyen indikáció elismerése az ütköző alkotmányos jogok, állami kötelesek és alkotmányos értékek közötti egyensúlyra milyen hatással van.

a) Tény, hogy több európai ország joga áttért az objektív és szakmailag ellenőrzött szociális indikációról a terhes nő állítására alapozott, szubjektív és felülbíráhatatlan „általános válsághelyzetre”. A leglátványosabb változást a német Szövetségi Alkotmánybíróság 1975-ben és 1993-ban hozott abortuszítéletei és a nyomukban folyó törvényalkotás közötti különbség mutatja (BVerfGE 39, 1, illetve BVerfGE 88, 203). Az első lehetővé tette, hogy a törvényhozó a terhes nőtől el nem várhatónak nyilvánítsa a terhesség folytatását olyan rendkívüli megterhelés esetén, amely ahhoz hasonló súlyú, mint a terhes nő életét vagy egészségi állapotát súlyosan veszélyeztető állapot, amely esetén a terhességmegszakítás szintén nem büntethető. Ennek az általános szükséghelyzetnek vagy szociális indikációnak nevezett terhességmegszakítási oknak a fennállását ellenőrizték. Az 1993. évi ítélet, majd az 1995-ben megalkotott törvénymódosítások kifejezetten lemondanak arról, hogy harmadik személy megállapítsa az indikáció fennállását, sőt a kötelező tanácsadason a személyazonosság feltárása sem szükséges. (Ez a változás azonban csupán része egy átfogó stratégiai változásnak a terhességmegszakítás állami kezelésében, s így önmagában csupán korlátozottan értékelhető.)

Hasonló indikációt vezetett be az 1990. április 3-i belga abortusztörvény. Eszerint a terhesség első 12 hetében nem büntethető a terhességmegszakítás, ha szükséghelyzet áll fenn és a terhes nő szilárd akarata, hogy terhességét megszakítsák. A törvényjavaslat indokolása szerint azonban a két feltétel között valójában nincs különbség; ugyanis a szükséghelyzet a nő jól meggondolt és tartós vonakodása attól, hogy gyermeke legyen. A törvény kezdeményezői kifejezetten nem akarták a szükséghelyzetet objektív ismérvekkel meghatározni, mert ez ellenőrzést, az pedig „önkényt” vonhatna maga után: a szükséghelyzetnek tehát szubjektív fogalomnak kell lennie, amelyet a nő maga, személyes körülményei alapján ítélt meg, és amely általános ismérvekkel nem is határozható meg (Törvényjavaslat, Irományok, Szenátus B.Z./S.E. 1988. Nr. 247/1, 9; Nr. 247/2, 83; illetve Irományok, Képviselőház, 1989-90, Nr. 950/9, 4.).

A terhességmegszakításról szóló 1975. évi norvég törvény az első 12 hétben a nő döntésétől teszi függővé az abortuszt, ha a terhesség „súlyos komplikációkkal” jár számára. A 12. hét betöltése után is lehetséges a terhesség megszakítása, ha a terhesség, szülés vagy gyermekgondozás a nőt „nehéz élethelyzetbe” hozná, ekkor azonban már bizottság elé kell tárnia az okokat (Section 2, 5, 7, 8.).

Egyedül a lengyel alkotmánybíróság 1997-ben hozott ítélete mutat ellenkező irányba. Eszerint ugyanis az abortusz engedélyezése az állapotos nő nehéz gazdasági helyzete vagy nehéz szociális helyzete alapján sérti az alkotmányos értékek arányosságának elvét. Az indokolás szerint a nő szubjektív helyzetértékelésén alapuló érdekvédelme és az élethez való jog ütközése esetén az utóbbinak van elsőbbsége (1997. május 5-i ítélet).

b) Az ismertetett megoldások - a lengyel alkotmánybírósági határozat kivételével -, ugyanúgy mint a Magzatvédelmi törvény, a nő önrendelkezési jogát teljesítik ki. Noha a súlyos válsághelyzet törvényi fogalma ezt inkább elleplezi, a törvényjavaslat indokolása - hasonlóan a belga törvényéhez - világosan kimondja a koncepciót: a Javaslat nem utalja semmilyen szerv hatáskörébe a válsághelyzet minősítését, hiszen ez mindig csak az adott egyén vonatkozásában értékelhető, így ezt kizárólag az állapotos nő megítélésére bízta. Az utolsó tagmondat tartalmazza a törvényjavaslat szerkesztőjének szándékát, amit azonban - a Javaslat indokolásával

szemben - a válsághelyzet egyediségéből nem lehet levezetni: egy bizottság éppen annak megítélésére lehetne hivatott. Mindenesetre azokat a módosító javaslatokat, amelyek az indokolásban foglaltakat - hogy ti. a válsághelyzetet egyedül a terhes nő ítéli meg - a törvényszövegben is nyíltan ki akarták mondani, az Országgyűlés szintén nem fogadta el. Megszavazták viszont a 12. § (6) bekezdés egyéni képviselői indítványra bekerült második mondatát, amely szerint a nő a súlyos válsághelyzet fennállását a kéréslap aláírásával igazolja. Javaslatát a képviselő azzal indokolta, hogy a többi indikáció igazolásának szabályai mellett [12. § (1)-(5) bekezdés] rendelkezni kell a válsághelyzet dokumentálásáról is. Ily módon az abortusz szabályozásának minőségi megváltozása, a terhességmegszakításnak egyedül a terhes nő elhatározásától függővé tétele, mintegy adminisztrációs hiány pótlásaként került a Magzatvédelmi törvénybe (Az Országgyűlés 1992. december 17-i ülésnapjának jegyzőkönyve, 22856 és 22857 hasáb, illetve a 7648. számon benyújtott módosító javaslat).

Az Alkotmánybíróság nyomatékosan felhívja a figyelmet arra, hogy a változás fent bemutatott irányvonalát sem külföldön, sem Magyarországon nem alkotmányossági megfontolások kényszerítették ki. Amennyire nyomon követhető, az abortusz korlátozására irányuló korábbi szabályok hatástalansága készítette a törvényhozót új stratégia keresésére, vagy az Alkotmánybíróságot ilyen út alkotmányosságának előzetes kimondására. Ezt az 1993. évi német alkotmánybírósági ítélet kifejezetten tartalmazza is (BVerfGE 88, 264 kk.).

Az Alkotmánybíróság a magzat életének kiemelt védelmére vonatkozó állami kötelességgel szemben mérlegelendő jogok között mindig is első helyen említette az anya önrendelkezési jogát, amely az emberi méltósághoz való jog része. A válsághelyzet részletezése és esetleges harmadik személy általi elbírálása kétségtelenül sérti a nő magánszféráját és esetenként méltósághoz való jogát is. Ez az alapjogsérelem csakis abban az összefüggésben bírálható el, hogy terhességmegszakítással kapcsolatban következik be; ahol is a magzati élet védelmére irányuló állami kötelességgel ütközik. Az ellenőrizetlen súlyos válsághelyzet indikációjának bevezetését tehát a nő magánszférájához való joga nem teszi alkotmányosan szükségessé; az Alkotmány éppen a kellő egyensúlyt követeli meg a nő önrendelkezési joga és az állam életvédelmi kötelessége egymást korlátozó viszonyában.

A magánszférához való jog csak az Egyesült Államokban szolgált (egy ideig) a terhességmegszakítás jogának alkotmányos megalapozására úgy, hogy az első trimeszterben valóban nem állt semmilyen más jog vagy a magzat védelmére kényszerítő állami érdek vele szemben. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a magánszférához való jog eredetileg a fogamzásgátló szerek alkalmazását tette a házaspár állami beavatkozástól alkotmányosan védett magánügyévé [Griswold v. Connecticut, 381 U. S. 479 (1965)], s ezt terjesztették ki az abortuszra is.

Az amerikai alkotmány értelmezésétől eltérően a magyar Alkotmányból az Alkotmánybíróság felfogása szerint - abban az esetben, ha a magzat jogalanyiságát a jog nem ismeri el - eleve az következik, hogy a nő méltósághoz és magánélethez való joga a magzati élet védelmére fennálló állami kötelességgel szembesítve kerüljön mérlegelésre. A nő jogaival szemben a mérleg másik serpenyőjében mindig az állam életvédelmi kötelessége van, amelynek ez esetben egyedi magzati élet szándékos megsemmisítése ellen kell védelmet nyújtania. A kettő konfliktusa során a nő magánszférához és méltóságához való jogának nem aránytalan korlátozása, ha a törvény a súlyos válsághelyzet mibenlétének feltárására kötelezi. Ez az indikáció ugyanis nem a kényszer hatása alatt keletkezett terhesség megszakításának engedélyezésére szolgál, ahol a személyiségi jogok sérelmének lehetőségét fokozottan figyelembe kell venni. Ha a jog a magzati élet védelmében a nő súlyos válsághelyzetét értékeli, a nő emberi méltósághoz való jogának védelméről, s különösen a potenciális sérelem enyhítéséről számos részletszabállyal gondoskodni lehet az

indikációk és a terhességmegszakítás engedélyezésére szolgáló eljárás törvényi kialakításában.

A súlyos válsághelyzet indikációján belül ugyanis sok olyan tipikus tényállást fogalmazhat meg a törvény, amelyekre hivatkozni nem „megalázó”. Ezek esetében az abortusz feltételeit vizsgáló szervnek nem kell a válsághelyzetet megítélnie (azt már elvégezte a törvényhozó), hanem csupán a tények - legtöbbször formális - ellenőrzésére szorítkozik. A Magzatvédelmi törvény előtti szabályozás részletezte a terhességmegszakítások engedélyezett indokait. A statisztika szerint mind a szociális, mind az egészségügyi okok közül a tipizált, további vizsgálatot nem igénylő indokok voltak túlnyomó többségben.

A fentiek tehát megerősítik, hogy a súlyos válsághelyzet ellenőrizetlen indikációjára való áttérést a nő emberi méltóságához és magánszférájához való joga nem kényszeríti ki. Ezekkel az alkotmányos jogokkal mindkét megoldás - az okok feltárása is, az arról való lemondás is - összeegyeztethető.

c) Az általános válság-indikáció és az elbírálásáról való lemondás hatása önmagában a határidős megoldás, azaz az első 12 hétben a terhes nő kívánságára minden további feltétel vagy mérlegelés nélkül elvégzendő abortusz bevezetésével ér fel. Az indikáció legalább szimbolikus fenntartásának azonban komoly elvi jelentősége van, amely csakis az abortusz szabályozása egészének megváltozásával összefüggésben érthető meg teljesen. Önmagában a válság-indikációt tekintve a krízishelyzet (formális) megkövetelésének az a szerepe, hogy legalább elvileg kellő ellensúlyt állítson a magzat „jogával” vagy védelmével szembe. A súlyos, aránytalan, rendkívüli, elviselhetetlen stb. válsághelyzet követelményének fenntartása a törvényben az abortusz korábbi jogi kezelésének leglényegesebb és alkotmányosan legérzékenyebb pontján, az engedélyezett terhességmegszakítási okok területén azt hivatott kifejezni, hogy az állam legalább elvileg és alkotmányos okból nem engedi szabadjára az abortuszt, hogy azt a jog csak kivételes esetben tűri el: legális terhességmegszakításnak súlyos élethelyzetbeni és lelkiismereti konfliktus esetén és a nő élethez, egészséghez, önrendelkezéshez való joga súlyos sérelme esetén van helye.

Azt, hogy a magyar jog (is) alapvetően társadalomra veszélyesnek tartja az abortuszt, világosan kifejezi, hogy a Büntető Törvénykönyv a jogellenes terhességmegszakítást mint magzatelhajtást bűncselekményként büntetni rendeli (az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről - a továbbiakban: Btk. - 169. §). A művi terhességmegszakítás kivételességének és rosszallásának kifejezése az állam életvédelmi köteletségéből fakad. Az abortusz büntetőjogi üldözése ennek egyik lehetséges, de az Alkotmány alapján - legalábbis teljes körűen - nem kényszerítően alkalmazandó eszköze. Azt az Alkotmánybíróság már az Abh.-ban levezette az Alkotmányból, hogy a terhesség megszakítására nincs és nem lehet az anyának alkotmányos joga abban az értelemben, hogy a terhesség akár korai szakában is feltétel nélkül rendelkezne a magzat élete felett. Ezért a terhességmegszakításról szóló törvénynek világosan kifejezésre kell juttatnia: a terhességmegszakítás az államnak a magzati élet védelmére irányuló alkotmányos köteletségével ütközik, csupán kivételesen, aránytalan sérelmük esetében érvényesülhetnek vele szemben az anya jogai (az élethez, egészséghez való jog, illetve az anya személyiségi joga). Ennek az elvi álláspontnak a kifejezésére szolgál a súlyos válsághelyzet indikációja.

Ha a válsághelyzet ellenőrizhetőségét a jog feladja, az ezzel kieső védelmet másutt pótolnia kell. Nemzetközi tapasztalatok szerint az állam a súlyos válsághelyzet elismerésével az abortusz egyenes tiltásától és büntetésétől átteszi a védelem súlypontját az abortusz körülményeinek szabályozására. Egyelőre az indikációk körében maradvá megállapítható, hogy gyakori az olyan törvény, amely az ellenőrizetlen súlyos válsághelyzetre alapozott terhességmegszakítástól megvonja mindazokat a támogatásokat, amelyeket egyébként a hatóságilag mérlegelhető és ténylegesen súlyos kockázatot vagy el nem várható terhet jelentő indikációknál megad. Az újabb jogfejlődésben egyrészt a klasszikus (orvosi, etikai, genetikai-teratológiai) indikációk, másrészt a

válsághelyzet minősítése és következményei egyre élesebben elválnak egymástól.

A választóvonal valójában az ellenőrizhetőség, pontosabban az, hogy a terhes nő helyzete értékelés nélkül marad, hiszen a „súlyos válsághelyzeten” belül is egészen bizonyosan nagy számban található olyan esetek, amelyek nem kevésbé indokolják az abortuszt, mint az anya egészségének súlyos veszélyeztetése, vagy a magzat súlyos rendellenessége. Ezek igazságtalanul hátrányos megítélése az ára annak, hogy másrészt az állapotos nő önrendelkezési joga tágabb teret kapott. Még a Magzatvédelmi törvény és az azt végrehajtó jogszabályok szerint is más a klasszikus indikációkra alapított abortuszok engedélyezési eljárása és költségeinek viselése mint a súlyos válsághelyzet alapján elvégezhetőké. (Az egészségügyi okból végzett abortuszt a társadalombiztosítás finanszírozza a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény 15. § szerint.) Más kérdés, hogy a törvény kínálhat orvoslást a fent jelzett igazságtalanságra.

d) A Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése és a Vhr. 9. § (3) bekezdése önmagában vizsgálva a fentiek alapján alkotmányellenes.

Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a súlyos válsághelyzetnek a Magzatvédelmi törvény szerinti szabályozása az anya önrendelkezési jogával és a magánszférához való jogával éppúgy összeegyeztethető, mint ahogy az ellenőrizhető indikációk sem állnak ezekkel ellentétben. A magzati élet védelmére irányuló állami kötelességgel azonban nem fér össze, hogy a súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő csupán a kéréslap aláírásával igazolja [12. § (6) bekezdés], s hogy a nyilatkozat tartalmával, illetőleg valódiságával kapcsolatban a Családvédelmi Szolgálat munkatársának, aki a törvényi feltételek fennállását megállapítja, mérlegelési joga nincs [Vhr. 9. § (3) bekezdés]. Ezek a rendelkezések önmagukban nézve nem nyújtják az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezése által megkívánt minimális védelmet sem a magzatnak, sőt semmilyen védelmet nem biztosítanak, mert a szabályozás kizárólag az anya önrendelkezési jogára van tekintettel. Fent, a 2. pontban már foglalkozott azzal az Alkotmánybíróság, hogy a magzat egészséges fejlődése veszélyeztetésének szerepeltetése a Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdésében nem minősíthető a magzati élet Alkotmány által megkövetelt védelmének, s az anya jogaival szembeni ellensúlynak sem. A törvényhozó tehát nem teljesítette azokat az alkotmányos követelményeket, amelyeket az Abh. arra az esetre határozott meg, ha a magzatot az Országgyűlés nem tekinti jogalannak (ABH 1991, 316.).

e) A Magzatvédelmi törvény 6. § (2) bekezdés b) pontja szerint az (1) bekezdésben foglalt - az állapotos nő súlyos válsághelyzetét is tartalmazó - feltételek esetén a terhesség annak 18. hetéig szakítható meg, ha az állapotos nő terhességét neki fel nem róható egészségi ok, illetve orvosi tévedés miatt nem ismeri fel korábban, vagy az egészségügyi intézmény, illetve valamely hatóság mulasztása miatt haladta meg a terhessége az (1) bekezdésben foglalt időtartamot (12 hetet). A terhesség megszakításához ebben az esetben „a terhesség megszakítását megalapozó egészségi ok” két szakorvos egybehangzó véleményével való megállapítása szükséges [12. § (1) bekezdés]. Az, hogy az egészségi oknak, amely a terhesség felismerésében gátolta a nőt, „fel nem róható” kell lennie, valóban értelmezési nehézségeket okozhat, és a norma világosságát károsítja. Ennek ellenére az Alkotmánybíróság nem látta indokoltnak a 6. § (2) bekezdés b) pontjából a „neki fel nem róható” (egészségi ok) szövegrész alkotmányellenessége kimondását és megsemmisítését. Az a - rendszerint nőgyógyászati vagy mentális - egészségi ok, amely miatt a nő terhességét nem ismeri fel annak első 12 hetében, olyan állapot, amelynek felróhatóságát csak rendkívül ritkán lehetne megállapítani. A „fel nem róható” szavak a törvény szövegében - a gyakorlati alkalmazhatóság szempontjából - inkább az „egészségi ok” természetét kifejező jelzők, mintsem további feltétel megfogalmazói. Ezzel összhangban a „felróhatóság” megállapítására a Magzatvédelmi törvény elkülönített fórumot és eljárást nem ír elő, azt a „terhesség megállapítását

megalapozó egészségi ok” megállapítása magában foglalja.

4. A magzatelhajtás hagyományosan büntetendő magatartás; az 1878. évi V. tc.-ben a törvényhozó az élet elleni bűncselekmények között, majd 1952-től az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények között rendelte büntetni. Az 1961. évi V. törvény - éppen a terhesség megszakításának bizonyos esetekben jogszabály alapján fennálló megengedettségére tekintettel - a törvény Különös Részében, a magzatelhajtást meghatározó törvényi tényállásokat követően büntethetőséget kizáró okként [19. § h) pont] külön rendelkezett arról, hogy nem büntethető az, aki a terhesség megszakítását az arra hivatott szerv által jogszabály alapján kiadott engedélynek megfelelően hajtja, illetve hajtatja végre [256. § (5) bekezdés].

A hatályos büntető törvény (Btk.) is az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények között bünteti a magzatelhajtást. Büntettet követ el, aki más magzatát elhajtja. Súlyosabban büntetendő, aki a magzatelhajtást üzletszerűen, a nő beleegyezése nélkül, súlyos testi sértést vagy életveszélyt okozva követi el, illetve, ha a magzatelhajtás halált okoz. Bűncselekményt, de annak enyhébb formáját, vétséget követ el maga a nő is, aki magzatát elhajtja vagy elhajtatja (Btk. 169. §). A Btk. nem tartalmaz e bűncselekménynél külön büntethetőséget kizáró okot. A 169. §-hoz fűzött indokolás azt a törvényalkotói felfogást tükrözi, hogy minden bűncselekmény jogellenes cselekmény, következésképpen a jogszabályban biztosított jogok gyakorlása esetén bűncselekmény nem jön létre. Erre az általános büntetőjogi elvre figyelemmel tartja szükségtelennek annak külön kiemelését, hogy a terhesség engedélyezett művi megszakítása, illetve megszakíttatása nem bűncselekmény.

A Magzatvédelmi törvény rendelkezései tehát a magyar büntetőjog rendszerében a magzatelhajtás jogellenességét zárják ki. A Magzatvédelmi törvény 6. §-ában felsorolt esetek, amelyekben a „terhesség megszakítható”, valamennyien, különbség nélkül jogellenességet kizáró okokat határoznak meg. A jogellenességet kizáró okok rendszerint a cselekmény társadalomra veszélyességét, károosságát is kiküszöbölik, előfordul azonban, és éppen a magzatelhajtás esetében, hogy a jogrend meghatározott, a büntetőjogon kívüli megfontolások alapján csupán megtűri a társadalomra veszélyes, káros cselekményt.

A Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése és a Vhr. 9. § (1) és (3) bekezdése a jogellenességet kizáró ok megállapítását arra a személyre, ti. az állapotos nőre bízta, aki a törvényben meghatározott magatartást meg kívánja valósítani, másrészt kifejezetten kizárja a nyilatkozat tartalma és valódisága felülvizsgálhatóságát vagy értékelését azon szerv által, amely a terhességmegszakítás feltételeinek fennállását megállapítja. A jogbiztonság [Alkotmány 2. § (1) bekezdés] azonban megköveteli, hogy az egyébként társadalomra káros, így elvileg büntetendő cselekmény jogellenességét kivételesen kizáró körülmény bizonyítható legyen, fennállását bíróságnak vagy más, erre felhatalmazott intézménynek kell megállapítania. A súlyos válsághelyzet alapján elvégezhető terhességmegszakítás esetén ez az intézmény - a Családvédelmi Szolgálat munkatársa - csupán kiállítja a terhességmegszakításra jogosító igazolást, de az arra jogosító okot tartalmazó nyilatkozat tartalmával, illetőleg valódiságával kapcsolatban a jogszabály kifejezetten elvonja azt a jogát, hogy eme ok fennállását megállapíthassa: a jogellenességet kizáró ok megállapítását tartalmilag a Magzatvédelmi törvény és a Vhr. is kizárólag a terhességmegszakítást elvégeztetni akaró állapotos nőre bízta. A Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése és a Vhr. 9. § (3) bekezdése tehát - a Btk. 169. §-ával való összefüggésében - a jogállamiság alapelvének mond ellent.

Mindez nem azt jelenti, hogy az állam nem veheti ki a terhességmegszakítás bizonyos eseteit a büntetőjogi szankcionálás alól, akár mert egyes tényállásokat valóban nem tart társadalomra veszélyesnek és jogellenesnek sem (például az orvosi vagy etikai indikációjú abortuszt), akár azért, mert más esetekben a büntetőjogi üldözést nem látja hatékonnak, s más módon kíván az

Alkotmány parancsolta életvédelemről gondoskodni. A jelen esetben a súlyos válsághelyzet ellenőrizetlen indikációja alapján végrehajtott magzatelhajtás büntetlenül hagyásának a Magzatvédelmi törvény szabályaiból következő módja az, ami az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe ütközik.

Az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy számos külföldi ország joga, amely szintén eltekint a súlyos válsághelyzet indikációjának ellenőrizhetőségétől, ezt az esetet kiveszi a magzatelhajtás bűncselekményének tényállásából. (A terhességmegszakításról szóló törvények maguk, vagy azokkal egy időben a büntető jogszabályok kivették a magzatelhajtás tényállásából az okok megadása nélkül végrehajtott terhességmegszakítást Hollandiában, Belgiumban, illetve Németországban.)

5. A kifejtettek szerint a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelesség és a terhes nő önrendelkezési joga alkotmányosan szükséges, egymással szembeni mérlegelését a Magzatvédelmi törvény részben egyáltalán nem, részben alkotmányellenesen végezte el, ezért az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése, továbbá a Vhr. 9. § (3) bekezdése mind önmagában, mind a Btk. 22. és 169. §-ával való kapcsolatában alkotmányellenes.

Kérdés, hogy az egymással ütköző alkotmányos jog és védett érték helytelen mérlegeléséből keletkezett alkotmányellenességet nem orvosolják-e a Magzatvédelmi törvény egyéb rendelkezései, amelyek esetleg a magzati életnek olyan védelmet adnak, amely mindkét érdek szükséges figyelembevételével az alkotmányos egyensúlyt helyreállítja (vagy legalább a magzat alkotmányosan megkívánt minimális védelmét nyújtja). Ilyen feladatot - az abortuszjog külföldi változásai szerint - a célzott és folyamatos tanácsadás és más, a magzat megtartását segítő intézkedések együttese láthat el.

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Magzatvédelmi törvény 9. §-a a Családvédelmi Szolgálat munkatársára csupán információs feladatot ró. A munkatárs a terhességmegszakítási kérelem bejelentését követően tájékoztatja a terhes nőt legelőször is a terhességmegszakítás jogszabályi feltételeiről [(1) bekezdés a) pont], majd a gyermek vállalása esetén elérhető anyagi és természetbeni támogatások lehetőségéről, a segítséget nyújtó intézményekről, az örökbefogadás feltételeiről, a terhességmegszakítás körülményeiről, módjáról és veszélyeiről, a terhességmegszakítást végző egészségügyi intézményekről, végül a fogamzásgátlás személyre szólóan ajánlható módszereiről. A (2) bekezdés szerint a tájékoztatást követően a munkatárs kiállítja az e célra szolgáló kérelmlapot, amelyet a kérelmező aláír [ezzel igazolva a 12. § (6) bekezdése szerinti súlyos válsághelyzetet], és egyben megnevezi a terhességmegszakítás elvégzésére választott intézményt. A Vhr. szerint a Családvédelmi Szolgálatnak a fenti tájékoztatáson túl csupán adminisztrációs feladatai vannak (9-10. §). A terhességmegszakítás díját a kérelmező jövedelme szerint a Vhr. több lépcsőben csökkenti (11-13. §). Végül a Magzatvédelmi törvény 15. §-a szerint a terhességmegszakítást, az azt végző intézményeket, az arra alkalmas eszközöket és szereket reklámozni és népszerűsíteni tilos. Ezzel szemben a Magzatvédelmi törvény 2. §-a értelmében az egészség és az emberi élet értékéről, az egészséges életmódról, a felelősségteljes párkapcsolatokról, az emberhez méltó családi életéről, az egészségre ártalmatlan születésszabályozási módszerekről szóló oktatás az alap- és középfokú oktatási intézményekben történik; az állam elősegíti a magzati élet védelmét szolgáló kiadványok közzétételét és a tömegkommunikáció fórumain való ismertetését.

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Magzatvédelmi törvény és a Vhr. idézett rendelkezései nem elégségesek arra, hogy a törvény rendelkezései által teremtett alkotmányos hiányosságokat helyrehozzák. A terhes nő személyiségi jogainak, különösen önrendelkezési jogának az élethez való joggal és a magzat élete védelmének abból folyó állami kötelességével

szemben csak kivételesen, az anya jogainak súlyos veszélyeztetése által előidézett konfliktus esetén lehet elsőbbséget adni. Ha a törvény olyan tág teret enged e jogok érvényesülésének, mint a Magzatvédelmi törvény a súlyos válsághelyzet szabályozásával, akkor a magzati életet is határozott és hatékony rendelkezésekkel kell védeni ahhoz, hogy az alkotmányos egyensúly helyreálljon. Ha a törvény 9. §-ában felsorolt ismeretek mégoly fontosak is a magzat megtartásáról való igenlő döntés számára, a pusztán információs kötelesség, amely a tanácsadó szerv pozitív, a terhesség megtartására bátorító állásfoglalását és segítségét törvényi kötelességgé nem tartalmazza, nem elégséges ahhoz, hogy a magzatnak az alkotmányosan megkövetelt minimális védelmet nyújtsa a másik oldalon kiterjesztett magzatelhajtási lehetőséggel szemben.

„A terhességmegszakítási kérelem bejelentését követő tájékoztatás” tehát, amelyet a Magzatvédelmi törvény előír, elvileg és alapvetően azért nem lehet az ellenőrizetlen indikációjú abortusszal szemben a magzati élet védelmére irányuló állami kötelesség alkotmányosan kielégítő mértékű érvényesítésének eszköze, mert a törvény nem rendelkezik arról, hogy a tanácsadásnak nem a pusztán tájékoztatás a feladata, hanem az anya olyan megsegítése válsághelyzetében, amely célját tekintve a magzat megtartására irányul. Csakis ez a törvényi célzat és megvalósításának részletes szabályozása képezhet kellő ellensúlyt az anya önrendelkezési jogának a súlyos válsághelyzet szimbolikus indikációjával lehetővé tett érvényesülésével szemben. A magzat megtartására és megszületésére törekvő tanácsadás továbbá nem szorítkozhat egyszeri alkalomra, mert a válsághelyzet feloldásához ez aligha elég. A tanácsadás akkor látja el alkotmányos feladatát, ha felajánlja segítségét a terhesség folyamán és a gyermek megszületését követő időszakra is; de éppígy a nő rendelkezésére áll az abortusz utáni helyzetében is.

6. Az Alkotmánybíróság rámutat arra is, hogy a 9. §-ban előírt tájékoztatási kötelesség szabályai önmagukban nem alkotmányellenesek, amiképpen a súlyos válsághelyzet terhességmegszakítást lehetővé tévő okként törvénybe való felvétele sem minősíthető önmagában alkotmányellenesnek. Az alkotmányellenesség az állapotos nő súlyos válsághelyzetének a Magzatvédelmi törvényben foglalt fogalmi meghatározása és az ehhez kapcsolódó végrehajtási rendelkezés tartalma kapcsán állapítható meg. Ezt az álláspontját az Alkotmánybíróság - immár az egész Magzatvédelmi törvény összefüggésében vizsgálva - megerősíti.

Annak kifejezésre juttatása végett, hogy nem önmagában a súlyos válsághelyzet indikációjának törvénybe való felvétele alkotmányellenes, az Alkotmánybíróság nem terjesztette ki a tárgyi összefüggés okán az alkotmányellenesség megállapítását mindazokra a rendelkezésekre, amelyek a Magzatvédelmi törvényben a súlyos válsághelyzetet tartalmazzák.

Az alkotmányosság helyreállításának több útja van - ezek közül kettőre az Alkotmánybíróság a határozat következő részében rá is mutat -, sőt lehetségesek olyan megoldások is, amelyek jelenleg a törvény tartalmi összefüggései miatt alkotmányos kifogás alá eső rendelkezések egy részének fenntartását lehetővé teszik. Ezért az Alkotmánybíróság elegendőnek ítélte, ha a súlyos válsághelyzet alkotmányellenes meghatározásának szabályaira korlátozza az alkotmányellenesség kimondását és csupán a Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdését, valamint a Vhr. 9. § (3) bekezdését semmisíti meg.

Ennek folytán 2000. június 30. után a súlyos válsághelyzet indikációja a Magzatvédelmi törvény 6. § (1) bekezdése d) pontjában „önmagában” marad hatályban. Az Alkotmánybíróság határozata rendelkező része 1. pontjának második mondatából azonban egyértelműen következik - amit határozatának indokolása részletesen kifejt -, hogy a súlyos válsághelyzet mint terhességmegszakítási ok érvényesítésének alkotmányossága a további feltételektől függ. Ilyen feltételeket azután, hogy a 12. § (6) bekezdés hatályát veszti, a Magzatvédelmi törvény nem

tartalmaz. Ezeket a feltételeket viszont csakis törvény határozhatja meg, azok jogalkalmazói értelmezéssel nem pótolhatók, mert az alkotmányellenes jogbizonytalanságra vezetne.

A Magzatvédelmi törvény 6. § (1) bekezdés *d)* pontjának értelmezését elsősorban nem a jogbizonytalanság veszélye miatt, hanem az Alkotmány 8. § (2) bekezdése által megkövetelt jogforrási szint hiánya miatt nem lehet alkotmány sértés nélkül a jogalkalmazóra hagyni. Az Alkotmánybíróság e határozat indokolásának II. 2. pontjában megállapította, hogy a Magzatvédelmi törvény azért tett eleget a jogforrási szintet illetően az Abh.-ban meghatározott követelményeknek, mert a súlyos válsághelyzet indikációja tekintetében is magában foglalja mindazon rendelkezéseket, amelyek törvényi szabályozási szintet követelnek.

A 12. § (6) bekezdésének megsemmisítése után - de a 6. § (1) bekezdés *d)* pontjának megmaradásával - a súlyos válsághelyzet indikációja szabályozási szintjét illetően a Magzatvédelmi törvény kizárólag akkor felel meg az Alkotmány 8. § (2) bekezdéséből folyó, már az Abh.-ban is megállapított követelménynek, ha a súlyos válsághelyzet fogalmának tartalmát és - a meghatározástól függően - alkalmazásának feltételeit is törvény állapítja meg.

A Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdése megsemmisítése után tehát a 6. § (1) bekezdés *d)* pontjában foglalt súlyos válsághelyzet mint a terhesség megszakítást lehetővé tévő ok, alkotmányosan mindaddig nem alkalmazható, amíg a súlyos válsághelyzet fogalmát törvény meg nem határozza, és a törvényhozó azokat a további rendelkezéseket meg nem alkotja, amelyek - a súlyos válsághelyzet meghatározásától és az annak vizsgálatáról való törvényhozói döntéstől függően - az alkotmányos egyensúlyt az anya önrendelkezési joga és az államnak a magzatra vonatkozó életvédelmi kötelessége között nem biztosítják.

Az Alkotmánybíróság annak nyomatékositása végett, hogy a törvényi meghatározás hiánya nem pótolható jogalkalmazói jogértelmezéssel, a rendelkező részben alkotmányossági követelményként külön is kimondta, hogy a Magzatvédelmi törvény 6. § (1) bekezdés *d)* pontja kizárólag a súlyos válsághelyzet törvényben meghatározott fogalmával és a törvényhozó által az e határozatnak megfelelően megállapított feltételekkel alkalmazható.

A megsemmisítés jövőbeni időpontja kettős célt szolgál: egyrészt azt, hogy a törvényhozónak elegendő idő álljon rendelkezésére az alkotmányos szabályok megalkotására, másrészt, hogy addig se korlátozódjék az abortusz lehetősége a klasszikus indikációkra. Ez utóbbi ugyanis a Magzatvédelmi törvényben megnyilvánuló törvényhozói akarattal nyilvánvaló ellentétben állna.

IV.

A törvényhozónak több lehetősége van a Magzatvédelmi törvény alkotmányossá tételére.

1. Ezek közül az egyik lehetőség, hogy az Alkotmánybíróság által megállapított alkotmányellenességi okokat úgy küszöböli ki az Országgyűlés, hogy a súlyos válsághelyzet meghatározásában [12. § (6) bekezdés] a magzat fejlődésére való utalás által keltett ellentmondást megszünteti, továbbá, hogy a súlyos válsághelyzet fennállását ellenőrizhetővé teszi. Ekkor a 9. § esetleges alkotmányellenessége nem merül fel. A súlyos válsághelyzet így visszaállított ellenőrizhetősége szempontjából a nő személyiségi jogait kímélő megoldás a válsághelyzet egyes tipikus tényállásainak példálózó jellegű törvénybe foglalása.

2. A törvényhozó másik lehetősége, hogy továbbra is lemond a súlyos válsághelyzet indikációjának ellenőrzéséről, és a magzattal szemben fennálló életvédelmi kötelessége ellátásához új eszközt keres. Az indikációk olyan liberalizálása esetén és azzal szemben, mint amilyent a Magzatvédelmi törvény „súlyos válsághelyzete” is megvalósít, az államnak alkotmányos kötelessége a magzati élet védelmére megfelelő ellensúlyt képezni. Ez elsősorban az állapotos nővel való együttműködésre, krízishelyzetében való megsegítésére irányul, azzal a

törekvéssel, hogy az anya a magzatát megtartsa. Ehhez megfelelő pszichikai, orvosi, de nem utolsósorban szociális és anyagi segítséget is kell biztosítani. Az állam nem mondhat le arról, hogy az abortusz társadalomra veszélyességét fenntartsa. Ezt azonban elsősorban nem büntetőjogi büntetéssel kell szankcionálnia, hanem az ellenőrizetlen indikációjú abortuszokra az anyával szemben más jogterületeken is kilátásba helyezhet hátrányos jogkövetkezményeket. Végül védeni kell a terhességet olyan harmadik személyekkel szemben is, akik az anyát a terhesség megszakítására kényszerítik.

A fenti irányvonalnak megfelelő, a terhességét megszakítani akaró nőt kötelező tanácsadással és válságmegoldó együttműködéssel segítő, valamint a gyermekvállaláshoz kedvező feltételeket biztosító rendszer kialakítása és törvényi bevezetése, másrészt a szankciórendszer átalakítása, amellyel az állam eleget tesz életvédelmi alkotmányos köteletségének, az Országgyűlés feladata és felelőssége. Az Alkotmánybíróság csupán néhány alkotmányos kérdésre hívja fel a figyelmet, amelyek a szabályozás kialakítása során felmerülhetnek.

a) Az ellenőrizetlen indikációjú terhességszakítás esetén akkor várható az, hogy a nő bizalommal forduljon a tanácsadó szolgálathoz, ha nem törvényi tényállások teljesítésére kell koncentrálnia, hanem lelkiismereti és élethelyzetbeni konfliktusa megoldásához várhat segítséget. A semleges információ ehhez nem elég. Az államnak alkotmányos kötelessége, hogy az anya előtt a gyermek megtartásának és felnevelésének perspektíváit megnyissa. Az erre a célra irányuló, kötelező tanácsadás alkalmas arra, hogy annak révén az állam az ellenőrizetlen indikáció elismerése mellett is eleget tegyen életvédelmi köteletségének.

A tanácsadás nem korlátozódhat egyszeri alkalomra, készen kell állnia arra, hogy a válsághelyzetben hozzá forduló anyát a terhesség egész tartama alatt támogassa, s a szülést követően is segítse. A tanácsadó szolgáltatnak ugyancsak fel kell kínálnia segítségét az abortuszon átesett nő számára is. Része továbbá az állam köteletségének az is, hogy a gyermeknevelést más jogszabályokban foglalt intézkedésekkel is támogassa. Ez azonban már más alkotmányi rendelkezésekkel és államcélokkal áll közvetlen összefüggésben, s az abortusztörvény alkotmányossági vizsgálatának nem tárgya.

Az ilyen tanácsadás elvileg nem korlátozza aránytalanul az anya magánszféráját, és nem sérti lelkiismereti szabadságát. Ahogy az Alkotmánybíróság a szólásszabadságról szóló határozatában kifejtette, az általa helyesnek tartott véleményeket mindenki - az állam is - támogathatja, s a helytelennek tartott ellen felléphet, mindaddig, amíg ezzel valamely más jogot nem sért olyan mértékben, hogy az előtt a véleményszabadságnak is vissza kell lépnie [30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 180.]. Itt azonban az állam nem egyszerűen a mindenkor parlamenti többség által helyesnek tartott nézeteket propagál, hanem az egyszerű törvényhozás felett álló, az Alkotmányból folyó köteletségének tesz eleget, amikor mindenki számára mindenkor kötelező alkotmányos értéket érvényesít. A lelkiismereti szabadsággal kapcsolatban az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy az állam semlegessége vallási és lelkiismereti kérdésekben legkevésbé sem jelenti azt, hogy a közömbösséget kellene támogatnia; ellenkezőleg, a lelkiismereti szabadság alapjogából az az alkotmányos köteletség hárul az államra, hogy az egyéni meggyőződés szabad kialakításának és a tudatos választásnak a lehetőségét biztosítsa [4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 53.]. A tanácsadásnak segítenie kell abban, hogy a leendő anya felelősségét átérezve, tudatosan döntsön magzata megszületéséről vagy terhessége megszakításáról. A terhességszakításra vonatkozó információkat is teljeskörűen hozzáférhetővé kell tenni. Az állam nem hozhat senkit olyan helyzetbe, amely meghasonlásba vinné önmagával, azaz amely összeegyeztethetetlen a személyiséget meghatározó valamely lényeges meggyőződéssel (Abh. 313). Mindebben segíthet a névtelenség megtartása - a terhességszakításra jogosító igazolás kiadásáig - a tanácsadás során. A tanácsadáson való kötelező részvétel a nő lelkiismereti

szabadságát nem sérti aránytalanul, nem hozza meg hasonlításba önmagával, különös tekintettel arra is, hogy a részvételen túl további együttműködési kötelessége nincsen.

Az eredmény tekintetében a tanácsadásnak tehát az egyértelmű magzatvédelmi irányultság mellett is nyitottnak kell maradnia, tiszteletben tartva a nő említett jogait.

Ezért a rendszer alkotmányosságához alapvető követelmény a megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkező, a válságmegoldásra alkalmassá tett, szélsőséges irányultságoktól mentes tanácsadó szervek felállítása és azok állami engedélyezése, valamint folyamatos ellenőrzése.

A tanácsadással kapcsolatos további alkotmányos követelmény, hogy meg kell világítani a magzat és a nő alkotmányos helyzetét és jogait, mindenekelőtt azt, hogy a magzati élet alkotmányos védelemben részesül, amellyel szemben a nő önrendelkezési joga a terhesség megszakítására csak akkor érvényesülhet, ha a gyermek kihordása az anya számára a terhesség kihordásával együttjáró terheket meghaladó, olyan rendkívüli nehézségekkel jár, amelyek az elvárható áldozat határát meghaladják.

b) Amennyiben az állam - a tanácsadás után - ellenőrizhető indikáció nélkül is lehetővé teszi és nem bünteti az abortuszt, életvédelmi kötelességéből folyóan nem mondhat le alkotmányosan más jogkövetkezmények alkalmazásáról. Ilyen például a terhességszakítás orvosi költségeinek teljes körű viselése a terhes nő által.

c) Mivel a tanácsadás - amely az állapotos nőnek a felelős döntés meghozásához ad segítséget úgy, hogy konfliktusának megoldásában támaszt nyújt - nyomást semmiképpen sem gyakorolhat, gondoskodni kell arról is, hogy a nőt megvédje a környezete részéről kifejtett ellenkező irányú nyomástól is. Az ilyen befolyásolás ugyanis a tanácsadás nyújtotta segítséget lerombolja, az állam magzatvédelmi eszközét - a jogi szabályozás alkotmányosságának feltételét - hatástalanítja. Kivédésére több módszer kínálkozik, a konkrét helyzettől függően. Ilyen például az apa vagy családtagok bevonása a tanácsadási folyamatba. Nem mellőzhető azonban a büntetőjog igénybevétele sem. Az állam életvédelmi kötelessége megköveteli, hogy azokat, akik az állapotos nőt fenyegetéssel, a tartási kötelesség megszegésével vagy bármely módon a terhesség megszakítására kényszerítik, büntetőjogi büntetés fenyegetse. A törvényhozó feladata, hogy az erre elvileg jelenleg is alkalmas bűncselekmények törvényi tényállásainak alkalmazását szükség szerint biztosítsa.

3. Az Alkotmánybíróság a Magzatvédelmi törvény alkotmányellenesnek bizonyult rendelkezéseit 2000. június 30. napjával semmisítette meg. Ez a határidő nemcsak az alkotmányos szabályok megalkotására elegendő, hanem az azok végrehajtásához szükséges szervezeti, személyi és egyéb feltételek kialakítására is.

*Dr. Sólyom László s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
előadó alkotmánybíró*

*Dr. Ádám Antal s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Erdei Árpád s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Kilényi Géza s. k.,
alkotmánybíró*

Dr. Lábady Tamás s. k.,

*Dr. Bagi István s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró*

Dr. Németh János s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Vörös Imre s. k.,
előadó alkotmánybíró

alkotmánybíró

Dr. Tersztyánszky Ödön s. k.,
alkotmánybíró

20/B/1993/8.

Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró különvéleménye

1. Az Alkotmánybíróság 64/1991. (XII. 17.) AB határozatához fűzött párhuzamos indokolásomban (ABH 1991, 323-327.) kifejtettem, hogy az akkor hatályos abortuszra vonatkozó jogszabályi rendelkezések alkotmányellenességének megállapításával és megsemmisítésével nem a többségi határozatban kifejtett indokok alapján, hanem azért értek egyet, mert álláspontom szerint az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezésből a méhmagzat élethez való jogának feltétlen elismerése és az államnak a nasciturusra is kiterjedő abszolút életvédelmi kötelezettsége következik. Ezt a hatályos Alkotmány alapjogértelmezésén alapuló álláspontomat változatlanul fenntartom.

Meggyőződésem szerint a magzati életnek az emberi élettől eltérő jogi minősítésére a törvényhozónak nincs alkotmányos lehetősége, mert a magzatot - akár az anyatestben van, akár azon kívül, mesterséges körülmények között - fogantatásának pillanatától kezdve embernek, vagyis jogalanynak, jogképes személynek kell tekintetni, amiből következik, hogy a méhmagzatot az élethez való jog anyjával szemben is megilleti. Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelytől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az élethez és a méltósághoz való alanyi jog abszolút jog, azaz korlátozhatatlan és redukálhatatlan, vagyis a jog által érinthetetlen alapjognak minősül. Mivel a magzat biológiailag ember, genetikailag befejeződött emberi individuum, és mivel a „veleszületettség” - a nemzetközi egyezmények szóhasználata („inherent right to life”, „droit inhérenta la vie”, „angeborenes Recht auf Leben”) szerint is - nem születéssel szerzett, hanem elidegeníthetetlen, az emberrel „velekeletkezett”, azaz létéből, ember-voltából eredő jogot jelent, az Alkotmány alapján semmivel sem igazolható, hogy a még meg nem születettnek nincs emberi méltósága és joga az élethez. Ezért véleményem szerint a magzat mint új emberi élet: személy, aki a jog által sérthetetlen és akinek az élethez való abszolút jogát a törvényhozó az állapotos nő önrendelkezési jogára vagy más alapjogára hivatkozással alkotmányosan nem korlátozhatja. A méhmagzat élethez való joga egyedül csak az anya élethez való jogával konkurálhat.

2. A kifejtettekre tekintettel nem tudok egyetérteni a többségi határozat 1-3. pontjában foglalt megállapításokkal, továbbá a határozat 5-6. pontjában foglalt rendelkezésekkel sem. A törvényhozó álláspontom szerint az Alkotmány alapján jogszerűen nem ismerheti el az állapotos nő súlyos válsághelyzetét, mint a terhesség megszakítását alkotmányossá tevő körülményt; ugyanakkor az Alkotmánybíróság nem utasíthatta volna el a magzati élet védelméről szóló Magzativédelmi törvény egésze, illetőleg egyes rendelkezései alkotmányellenessége megállapítását kérő - a határozattal elbírált - indítványokat, és azt is meg kellett volna állapítania, hogy a méhmagzat jogi státusza: személy, azaz ember.

3. Szükségesnek tartom kiemelni, hogy az Alkotmánybíróság többsége által kialakított állásponton, vagyis a határozat koncepcióján belül is elégtelennek ítélem azt a védelmi szintet, amelyet a határozat az állam objektív életvédelmi kötelezettségeként az Alkotmányból levezet,

ezért a határozat 1-3. pontjához - alapvetően eltérő álláspontom fenntartása mellett - önállóan is különvéleményt fűzök.

3.1. Mivel magzat nélkül nincs ember, a magzat életjogának és méltóságának az elismerése nélkül is megállapítható, hogy az Alkotmány a magzati életet a fogamzás pillanatától kezdve védi. Ezért - a határozat 1. pontjában foglalt megállapítás helyett - indokolt lett volna kimondani a határozat rendelkező részében egyrészt azt, hogy „az állam nem engedheti meg alkotmányosan az indok nélküli abortuszt”, másrészt pedig azt, hogy „az abortusz a jogállam értékrendje szempontjából leküzdendő jelenség”, vagy más megfogalmazásban: „az élethez való jog objektív oldalából az életvédelem tartalmával szemben az az alkotmányos követelmény származik, hogy az államnak megfelelő eszközökkel hatékonyan kell küzdenie az abortusz, mint jelenség ellen”.

Ha a többségi határozat szerint a méhmagzatot nem is illeti meg alanyi, elidegeníthetetlen jogként az élethez és így a megszületéshez való jog, az Alkotmányból a magzati élet védelme és tisztelete - ahogy ezt a Magzatvédelmi törvény preambuluma is kifejezetten megfogalmazza - feltétlenül következik. Ezért e felfogásban is az abortusz alkotmányos indoka csak „súlyos”, alkotmányos alapjoghoz kapcsolódó indok lehet; az abortusz elleni küzdelem hatékonyságának az érdekében pedig az állam köteles a terhességmegszakítások statisztikai figyelemmel kísérésére. Az állam nem szemlélheti tétlenül, ha a terhességmegszakítások száma, vagy a megszakított terhességeknek a születésekhez viszonyított aránya nem csökken, mert az Alkotmányból folyó kötelessége az abortusz jelenségének fokozatos felszámolásán munkálkodni.

3.2. Minden abortusz az élethez való jogot sérti. Az államnak a törvényhozás és tájékoztatás, az oktatás és a nevelés eszközeivel is szembe kell helyezkednie a terhességmegszakítással. Jogszabályai és az állam alkotmányos felfogása nem sugallhatja azt, hogy e megtört jelenség az Alkotmány értékrendjével és emberképével összhangban áll. A védelem hatékonyságának minőségi erősödése a jövőbeni törvényhozási megoldások alkotmányosságának megítélésekor is mércéül szolgál majd mindaddig, amíg a magzat jogalanyiságát a jog el nem ismeri.

3.3. A magzati élet védelme az Alkotmány szerint csak a védelem erősödése irányába változhat, és annak hatékonysága nem csökkenhet. Az Alkotmánybíróság a 28/1994. (V. 20.) AB határozatában (ABH 1994, 134.) a környezetvédelmi status quo megőrzésének kötelezettségét vizsgálva megállapította, hogy „az állam a természetvédelem jogszabályokkal megállapított szintjét nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alapjog vagy Alkotmányos érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen. A védelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest ekkor sem lehet aránytalan”.

Álláspontom szerint az Alkotmánybíróság határozatában az élethez való jog objektív védelmére - a határozat koncepciójának talaján is - e követelménynél szigorúbb alkotmányos követelményt kellett volna megállapítani, tekintettel a méhmagzat létének egyediségére, azaz arra, hogy minden magzati életből egyedi és helyettesíthetetlen emberi élet születik. Az államnak ezért az abortusz „statisztikai kockázatának” leszorítása mellett azon kell munkálkodnia, hogy minden diszkrimináció nélkül minden egyes magzat megszülethesen.

Dr. Lábady Tamás s. k.,
alkotmánybíró

20/B/1993/6.

Dr. Tersztyánszky Ödön alkotmánybíró különvéleménye

A határozat rendelkezéseivel érdemben egyetértek, kivéve azt, amely a Magzatvédelmi törvény

6. § (1) bekezdés d) pontja alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasítja.

Egyetértek az indokolás elméleti megalapozására irányuló fejtegetésekkel is.

A többségi határozat rendelkező részének megállapításából és az indokolásból az következik, hogy alkotmányellenes, ha a törvény az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén úgy teszi lehetővé a meg nem született emberi lény elpusztítását, hogy nem állapít meg megfelelő, a magzati élet védelmére irányuló ellensúlyt képező rendelkezéseket. Megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket a hatályos jog nem tartalmaz.

Egyetértek azzal, hogy önmagában nem alkotmányellenes, ha a törvény a súlyos válsághelyzet esetén ennek vizsgálata nélkül lehetővé teszi a terhességmegszakítást. Az Alkotmánybíróságnak azonban a vizsgálat eredményének megállapításánál - azaz az indítvány elutasításánál vagy az alkotmányellenessé nyilvánításnál és megsemmisítésnél - ezt a szabályt a törvény összefüggéseibe helyezve és nem önmagában kellett volna érdemben elbírálnia.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata, hogy az önmagában nem alkotmányellenes rendelkezést is alkotmányellenessé nyilvánítja és megsemmisíti, ha az a vizsgált jogszabály egyéb rendelkezéseire figyelemmel minősül alkotmányértőnek [24/1990. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1990, 115.; 46/1991. (IX. 10.) AB határozat, ABH 1991, 211.; 57/1994. (XI. 17.) AB határozat, ABH 1994, 316.; 28/1995. (V. 19.) AB határozat, ABH 1995, 138.; 75/1995. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1995, 376.; 13/1996. (IV. 12.) AB határozat, ABH 1996, 50.].

Törvényjavaslat alkotmányellenességének előzetes vizsgálatára vonatkozó hatáskörének értelmezésénél is kimondta az Alkotmánybíróság, hogy a vizsgálat tárgyát képező egyes rendelkezések alkotmányossága általában értékelhetetlen a törvény kontextusából kiragadva. [16/1991. (IV. 20.) AB határozat, ABH 1991, 58.].

Erre figyelemmel a Magzativédelmi törvény 6. § (1) bekezdés d) pontja alkotmányellenességét kellett volna megállapítani, és azt meg kellett volna semmisíteni.

A d) pont alkalmazásánál alkotmányos követelmény meghatározása a vizsgált esetben az alkotmányellenességet nem orvosolja hatékonyan, mégha arra is törekszik. Hatásában a jogalkalmazó számára a d) pont hatályban tartása az alkotmányos követelmény kimondása mellett olyan helyzetet teremt, mintha azt megsemmisítették volna; azaz tilos a d) pont alkalmazása, amíg törvény meg nem határozza ennek fogalmát és feltételeit. Ez a jogalkotótól és a jogalkalmazótól konkrét esetben a határozat rendelkezéseinek összevetését, értékelését, ezek és az indokolás további értelmezését kívánja, különös tekintettel arra, hogy a d) pont formálisan hatályban marad.

A többségi határozat következményeként, a határozat egyéb rendelkezéseire is figyelemmel, az a helyzet állhat elő, hogy 2000. június 30. után, ha nem alkotnak újabb törvényt, akkor az állapotos nő „súlyos válsághelyzete” mint terhességmegszakítási ok meghatározatlanná válik és fennállásának igazolására a törvény majd semmilyen rendelkezést nem tartalmaz, miközben a magzati élet védelmére irányuló megfelelő ellensúly is a törvényből változatlanul hiányzik.

Dr. Tersztyánszky Ödön s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Ádám Antal alkotmánybíró párhuzamos indokolása

A határozat rendelkező részének megállapításaival és indokolásával is egyetértek. Helyesléssel fogadom, hogy a terhes anya önrendelkezési jogát és egészségvédelmi jogosultságait az államnak a magzat oltalmát szolgáló életvédelmi kötelezettsége hivatott ellensúlyozni. Párhuzamos

véleményemben azokat, a határozatban kifejezetten nem szereplő alkotmányi összefüggéseket kívánom kiemelni, amelyek a magzat védelme tekintetében az állam életvédelmi kötelezettségét erősítik, illetve kiegészítik. Az Alkotmánynak ugyanis az emberi élethez való jogot biztosító előírásán kívül is több rendelkezése kötelezi az államot a terhes anya és a magzat egybekapcsolódó, illetve esetenként elkülönült védelmére és támogatására, az anya és a magzat egészségének megóvása, a magzat fejlődése és életképes megszületésének előmozdítása érdekében.

Ezért a jelzett alapjogok és állami kötelezettségek megvalósulási feltételeinek és arányainak meghatározásakor az Országgyűlés köteles figyelembe venni más alkotmányi értékeket is. A törvényalkotó ugyanis nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy az Alkotmány valamennyi rendelkezése egybekapcsolódó értékrendszert képez. Az alaptörvényben foglalt értékek alkotják a politikai, az állami, a társadalmi, a közösségi és az egyéni megnyilvánulások alapvető és kötelező mértékrendszerét. Ezeknek a mértékeknek folyton gazdagodó, a törvényalkotás, a nemzetközi alapjogi bíráskodás és a nemzeti alkotmánybíráskodás révén pontosított törzsállományát kétségtelenül az alapjogok alkotják. Az alkotmányossági jogvitákat elbíráló Alkotmánybíróság pedig szinoptikus szemlélettel az alapjogokkal együtt alkalmazza az alaptörvényben foglalt alapelveket, tilalmakat, államcélokat, állami kötelezettségeket és egyéb nevesített alkotmányi értékeket. Az alapjogok és az Alkotmány említett egyéb összetevői esetleges ütközéseinek feloldása egyrészt az Alkotmánybíróság precedens értékű korábbi megállapításainak figyelembevételével, másrészt a konkrét alkotmányossági probléma adottságainak elmélyült mérlegelése alapján lehetséges. Ezért nem minősíthetjük az alapjogi bíráskodást és az alkotmánybíráskodást teljesen egybeeső, azonos jelentésű fogalomnak. Az alkotmánybíráskodás lényegi sajátossága ugyanis konkrét alkotmányossági viták eldöntése esetén is az Alkotmány normaállományának egészére kiterjedő, koherens, hiteles és általánosan kötelező alkotmányértelmezésben jelölhető meg.

A vázoltakra tekintettel úgy vélem, hogy az állam magzatvédelmi kötelezettségét az ember élethez való jogából származó állami életvédelmi kötelezettségen kívül alátámasztják és lényeges szempontokkal, fontos követelményekkel egészítik ki az Alkotmánynak a házasság és a család intézményének állami védelmére (15. §), az ifjúság létbiztonságának, oktatásának, nevelésének és érdekei védelmének állami feladatára (16. §), az anyának a gyermek születése előtti és utáni támogatására és védelmére [66. § (2) bek.] vonatkozó rendelkezései, valamint a gyermeknek az Alkotmányban [67. § (1) bek.] biztosított az a jogosultsága, hogy megkapja családjától, valamint az államtól és a társadalomtól mindazt a védelmet és gondoskodást, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

Mindezek mellett a törvényalkotó törekedhet olyan társadalompolitikai, népesedéspolitikai, erkölcsi szempontok érvényesítésére is, amelyek az Alkotmányban rögzített elveken, alapjogokon, kötelezettségeken és más alkotmányi értékeken kívül esnek, feltéve természetesen, hogy ezek a törekvések nem sértik az Alkotmány egyetlen rendelkezését és nem ellentétesek az alkotmánybírósági határozatokban mindenkire kötelezővé nyilvánított alkotmányossági követelményekkel sem.

Dr. Ádám Antal s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Holló András alkotmánybíró párhuzamos indokolása

1. A határozathoz fűzött párhuzamos indokolásomat egy elvi előkérdés felvetésével, s egyben

arra adandó válasszal kezdem.

Van-e az Alkotmánybíróságnak kompetenciája az alkotmányozási szint, mint szabályozási szint védelmére? Másképpen fogalmazva: az Alkotmánybíróság megsemmisítheti-e azt a törvényt, illetve törvényi rendelkezést (feltételezhetjük, hogy más jogforrás nem jöhet szóba), amelyik tartalmilag nem alkotmányellenes, de Alkotmányt kiegészítő normát tartalmaz?

Válaszom - az alábbi indokok alapján - igenlő.

A jogalkotás alkotmányosságának felülvizsgálata és az alkotmánysértő törvények és más jogszabályok megsemmisítése az Alkotmánybíróság Alkotmányban rögzített hatásköre [Alkotmány 32/A. § (1)-(2) bekezdések]. A jogalkotás alkotmányossági szempontú felülvizsgálatának része a jogalkotó hatáskörének alkotmányos terjedelme [pl. Alkotmány 35. § (2) bekezdés]. Az Alkotmánybíróság 1991-ben hozott határozatában kimondta, hogy a jogszabályi hierarchia „alkotmányosan védett rendje nem csupán formai kérdés akkor, amikor alacsonyabb szintű jogszabály, magasabb szintű jogszabály által biztosított hatáskör elvonásáról rendelkezik. ... Ennek megsértése miatt tehát a támadott rendeletek tartalmilag is alkotmányellenesek.” [31/1991. (VI. 6.) AB hat., ABH 1991, 136.] Az Alkotmányban foglalt norma (szabályozási tárgy) az alkotmányozó hatalom rendelkezése alatt áll; e normáknak a törvényhozás által történő kiegészítése, módosítása a jogalkotó hatáskör elvonásának minősül.

Konkretizálva: a törvényhozó nem léphet át az alkotmányozó szabályozási területére. Ebben az összefüggésben az Alkotmánybíróság alkotmányvédelmi funkciója magában foglalja az Alkotmány koherenciájának őrzését is.

Ez azt jelenti, hogy ami szabályozási tárgyként és annak tartalmaként az Alkotmány szintjére került, annak kiegészítése, megváltoztatása, hatályon kívül helyezése csak alkotmányozással (alkotmánymódosító törvénnyel) lehetséges. Ebben az esetben az Országgyűlés mint alkotmányozó hatalom jár el.

A törvényalkotó (az Országgyűlés mint törvényhozó hatalom) nem alkothat olyan törvényt, amelyik kiegészíti (megváltoztatja) az Alkotmányt. (Nyilván alkotmányi rendelkezést hatályon kívül helyező törvényi rendelkezés sem.)

Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy az adott törvény alkotmánykiegészítő stb. törvénynek minősül-e, - az Alkotmány rendszeréből, az adott szabályozási tárgyból, a szabályozás tartalmából kiindulva, a törvényi szabály és az érintett alkotmányi rendelkezés viszonyát (szoros összefüggés fennállását) megvizsgálni - az Alkotmánybíróság feladata. Abban az esetben, ha az Alkotmánybíróság szóba jöhető hatáskörében (a módosított előzetes normakontroll, de jellemzően az utólagos normakontroll hatáskörében) eljárva arra a következtetésre jut, hogy a vizsgált törvény adott rendelkezése alkotmánykiegészítő tartalmú (a törvényhozó hatalom az alkotmányozó hatalom szerepét vette át), a normát alkotmánysértés miatt megsemmisítheti. Az Alkotmánybíróságnak az Alkotmányból eredően nemcsak az a feladata, hogy az Alkotmány rendelkezéseit érvényesítse a jogalkotásban, hanem az is, hogy az Alkotmányból levezethető (értelmezhető) alkotmányozási szintet védelmezze a törvényhozással szemben.

2. A Magzatvédelmi törvénynek a terhesség megszakítására vonatkozó szabályaiból az Országgyűlés álláspontja - amint erre a határozat is kitért - egyértelműen megállapítható: a magzat nem tekintendő jogalanynak.

Álláspontom szerint, az Országgyűlés döntése így volt alkotmányos döntés, ugyanis az Alkotmányból csak ez az értelmezés vezethető le. Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése, miszerint „minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz”, úgy értelmezhető, hogy az Alkotmány a „veleszületettség” kifejezésével határvonalat kívánt húzni a megszületett ember, az emberi élet és az ún. „potenciális élet” (magzati élet) közé és csak az előbbiről rendelkezett. Ehhez képest értelmezem az Alkotmány „minden ember jogképes” -

kitételét (Alkotmány 56. §) is.

A magzat jogi értelemben vett ember voltának, jogalannak való elismerése egyértelműen az Alkotmány szintjére tartozó szabályozási tárgynak - az Alkotmány 56. §-a módosításának, illetve kiegészítésének - minősülne. Ha igazat adunk - és én igazat adok - az Alkotmánybíróság ún. első abortusz határozatában foglalt ama megállapításnak, miszerint a jogalanyiség ilyen kiterjesztésének „jellege és hordereje csak a rabszolgaság eltörléséhez hasonlítható, de annál is jelentősebb lenne. Ezzel az ember jogalanyiséga elérné elvileg lehetséges végső határát és teljességét...” [64/1991. (XII. 17.) AB hat., ABH 1991, 311.] - ez a tétel önmagában, tehát történelmi jelentőségénél fogva, az Alkotmány szintű megfogalmazást igényli.

Következésképpen, ha a törvényhozó úgy döntött volna a Magzatvédelmi törvényben, hogy a magzat jogalany, alkotmánysértő módon, törvényi szabályozással módosította volna az Alkotmányt. (Lásd az 1. pontban kifejtetteket.)

3. A magzat jogalanyiságát el nem ismerő törvényhozási koncepcióból egyenesen következik, hogy a Magzatvédelmi törvény terhességmegszakításra vonatkozó rendelkezéseinek alkotmányossági felülvizsgálata a „konkuráló” élethez és emberi méltósághoz való jogok területéről a terhes nő önrendelkezési joga és az állam - az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből, az élethez való jogból levezethető - (nem abszolút) objektív életvédelmi köteletségének viszonyára, egyensúlyának vizsgálatára tevődik át. Egyetértőleg idézve a határozatból: „Ha tehát a törvényhozó nem ismeri el a magzat jogalanyiságát, a terhességmegszakítás feltételeinek megállapításakor nem hagyhatja figyelmen kívül a szabályozás tartalmának meghatározásánál irányadó - esetenként egymással szemben álló - jogokat és kötelezettségeket, úgy mérlegelni kell az anya önrendelkezéshez, élethez és testi épséghez való jogát éppúgy, mint az élethez való jogból folyó, a magzatra is kiterjedő állami életvédelmi kötelezettséget.”

Az Alkotmánybíróság vizsgálata arra az eredményre vezetett, hogy a magzatvédelmi törvénynek és végrehajtási rendeletének a határozat 4. pontjában megjelölt rendelkezései sértik az Alkotmány 2. § (1) bekezdését és az 54. § (1) bekezdését. Az alkotmánysértés megállapításával és a vonatkozó jogszabályi rendelkezések megsemmisítésével egyetértek.

A határozat a törvényhozás számára az alkotmányellenesen szabályozott ellenőrizetlen indikáció alkotmányellenességének megszüntetésére - noha a határozat „több lehetőségre” utal - lényegében két egyenrangú alkotmányos megoldást jelöl meg:

a) a súlyos válsághelyzet fennállásának ellenőrizhetővé tételét, vagy

b) a jelenlegi (jogilag nem ellenőrizhető) válsághelyzet fenntartását és ennek ellensúlyozására - az objektív életvédelmi kötelezettségből eredően - a magzat védelmét (megtartását) célzó hatékony intézményrendszer kiépítését.

Álláspontom szerint az alkotmánysértés kiküszöbölésére csak a második megoldás alkalmas.

Ebből következően az Alkotmánybíróságnak a törvényhozó alkotmánysértő mulasztását is meg kellett volna állapítania. Az Alkotmánybíróság - kialakított gyakorlata szerint - mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapít meg, ha alapjog érvényesítéséhez szükséges jogszabályi garanciák hiányoznak. [35/1992. (VI. 10.) AB hat., ABH 1992, 204., 22/1995. (III. 31.) AB hat., ABH 1995, 108.] A törvényalkotó a Magzatvédelmi törvényben az élethez való jogból folyó életvédelmi kötelezettségének nem tett eleget, mivel nem biztosította a magzati élet alkotmányosan elegendő védelmét; az ellenőrizetlen indikáció által garantált önrendelkezési jogot az Országgyűlés nem egyensúlyozta ki hatékony, a magzat védelmét, megtartását célzó eszközrendszer törvényi szabályozásával. A Magzatvédelmi törvény 9. §-a ennek a követelménynek nem felel meg (lásd erről a határozat IV/2. pontját).

4. Az ellenőrzött indikáció álláspontom szerint alkotmánysértő módon korlátozná a terhes nő önrendelkezési jogát, s egyben sértene a magánszférához való alkotmányos jogát. Az indikáció

ellenőrzése, jogilag előírt tipizációval, objektív tényállásokkal alkotmányosan nem oldható meg. A magánéleti válsághelyzetek szubjektív tényállásai, a dolog természetéből adódóan „rejtőzködő”, de valóságos tényállások. (Például a nemi erőszak, adott esetben a családon belüli nemi erőszak - különösen az utóbbi - nem minden alkalommal a büntetőeljárás tárgya; a házasságon kívüli kapcsolatból származó terhesség, de hasonlóan egy megromlott, sok lelki konfliktus árán fenntartott házasság nyilvános vállalása, kiértékelése is nehezen képzelhető el. ...) A jogilag kötelezően előírt, „tipikus” tényállások a magánéleti válsághelyzetek speciális, egyedi értékelésen alapuló „intim tényállásait” nyilván nem foghatják át. A „törvényi tényállásokra koncentráció” - ahogy a határozat fogalmaz -, esetenként hamis igazolást vagy a jogellenes út választását eredményezheti, a valóságos krízishelyzetek tartalmi feltárását, a magzatvédő szolgálattal való együttműködést vállaló döntés helyett.

Az ellenőrzött indikáció bevezetése, az ún. „törvényi tényállások” meghatározása kizárná e válsághelyzetet ténylegesen okozó szubjektív, rejtett tényállásokat, és ezáltal aránytalanul korlátozná a terhes nő önrendelkezési jogát, magánszférájának (a magántitok feletti rendelkezése) alkotmányos határait.

5. Egyetértek a határozatnak azzal a megállapításával, hogy az ellenőrizetlen válsághelyzet törvényi szabályozásának alkotmányosságát a „védelmi ellensúly”, nevezetesen: az anyát a magzat megtartására bátorító, számára megfelelő együttműködést, támogatást biztosító tanácsadó szolgálat kiépítése alapozza meg. Az „ellensúly” célja a terhes nőt tényleges döntési helyzetbe hozni, megteremteni számára az önrendelkezési jog megfontolt gyakorlásának feltételeit. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a magzatvédelmi szolgálattal való együttműködés elutasítása, illetve a szolgálat bátorításának, meggyőzésének eredménytelensége a terhes nő személyes döntését ugyanúgy az önrendelkezési jog alkotmányos keretében tartja, mint a magzat védelme szempontjából pozitív döntését. Mindez következik az Alkotmánybíróságnak a lelkiismereti szabadságot értelmező határozatából, amelyre a határozat is hivatkozik: A lelkiismereti szabadságból folyó állami alapjogvédelmi kötelesség a „tudatos választás” lehetőségének biztosítása [4/1993. (II. 12.) AB hat., ABH 1993, 48.].

A terhes nő személyes döntésének erkölcsi megítélése az alkotmányjog határán kívül esik.

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró